

NOTARVM CRITICARVM CLAVIS

Signis [] inclusae sunt litterae omissae, signis < > litterae additae,
l 7 litterae deletae, [< >] litterae primo additae deinde deletae.

...	=litterae (tres) quas clare dispicere nequimus
///	=litterae (tres) rasura deletae
***	=lacuna (trium litterarum)
B ¹	=corr. B (manus prima)
B ²	=corr. B (manus altera)
B ₁	=varia lectio B (manus prima)
B ₂	=varia lectio B (manus altera)
[et gustus] K	=et gustus om. K
et <ideo> K	=et] et ideo K
<in> quibus B	=quibus] in quibus B
192ra61 in oculo calor L calor G	=192ra61 calor in oculo] calor G in oculo calor L
256rb18 corrumpetur <fortia — iuvenes> II [] 256va25-vb22 II	=huc post corrumpetur transfert co- dex II verba fortia — iuvenes (256va25-vb22)
256va25-vb22 [fortia — iuvenes] II < > 256rb18 II	=hic om. codex II verba fortia — iuvenes; post corrumpetur (256rb18) habet
[et] J sue G [et] M	=et] sue G om. J del. M
in [<in>] M	=in] corr. M in in M (manus prima)
habet] (L) habent L ²	=habet] L (manus prima) habent L (manus altera)
debilitetur] (L ¹) debiliture L	=debilitetur] corr. L (manus prima) debiliture L (manus prima)
describitur] describetur M ₁ P ₂	=describitur] describetur var. lect. in codicibus M (manu prima) P (manu altera)
[melius — non] P melius — non P ²	=melius — non] P (manus altera) om. P (manus prima)

AVERROIS CORDVBENSIS COMPENDIVM LIBRI ARISTOTELIS DE SENSU ET SENSATO

AVERROIS CORDVBENSIS
COMPENDIVM
LIBRI ARISTOTELIS DE SENSU ET SENSATO

Versio Vulgata

Editio
Lundina
1650

191vb 31

Virtutes quidem sensibiles, quedam sunt
necessarie in esse animalis et quedam

Inscriptio: Liber de Sensu et Sensato *B* De Sensu et Sensato *HM* 191vb32 necessarie]
necesse *G* || animalis] naturalis *B* animalium *HM*

191vb31 <Cum diceret Aristoteles in libro de Animalibus de membris animalium et accidentibus eorum et postea diceret in libro de Anima de anima et partibus eius universalibus, coepit hic dicere de virtutibus particularibus eorum et distinguere comprehendentem omnia animalia a propria. Et universaliter scrutabitur hic omnes virtutes quas habent animalia secundum quod habent animam. Et quia iste virtutes sunt duorum modorum quorum unus attribuitur corpori animalis propter esse animam ei, sicut sensus et motus, et alius attribuitur anime propter corpus, et iste sunt generum quorum quedam sunt sompnus et vigilia, quedam iuventus et senectus, quedam mors et vita, quedam introitus anime et exitus eius, et quedam salus et morbus, et quedam longitudo et brevitates vite; dixit vero de primo modo in libro de Anima sermone universali; incipit hic dicere sermone particulari, scilicet dicit partes communes omnibus animalibus et proprias cuique modo, et complebit sermonem cum eo quod restat ei de causis virtutum illarum; verbi gratia, quod dixit in libro de Anima de virtute movente animalia in loco, que est et quomodo movet, et hic restat ei quod dicat que sunt membra et instrumenta quibus completur iste motus. Et postea dicit modum secundum istarum virtutum, et iste modus necessarius est in esse animalis quia queque virtus eius comprehendit multas virtutes virtutum anime et est quasi genus eis; et ideo est magis necessarius quam modus primus; sicut sompnus et vigilia, quia sompnus est quies omnium sensuum et vigilia est motus eorum. Et similiter mors et vita, et iuventus et senectus, et salus et morbus. Et sermonum Aristotelis qui inveniuntur in ista regione nostra, de istis rebus quas promisit dicere in prefatione istius libri, sunt tres solum.

In sermone primo dicit de virtutibus particularibus que sunt in sensibus et sensibilibus. De ista etiam parte nominatur iste liber. In sermone secundo dicit de rememoratione et cogitatione et sompno et vigilia et sompno. In sermone tertio dicit de longitudine et brevitates vite. Dicimus primum de istis sermonibus eius qui inveniuntur, secundum nostrum usum; et si Deus extendat nostram vitam, dicemus de rebus aliis. Et incipimus dicere de sensu et sensibili, et iste sermo generaliter comprehenditur in quatuor partibus: scientia istarum virtutum et quiditas cuiusque partis earum; scientia instrumentorum quibus completur actio istarum virtutum; scientia eorum que comprehenduntur ab istis virtutibus, scilicet sensibilibus; et scientia modi quo iste virtutes comprehendunt ista sensibilia. De omnibus istis iam dixit sermone universali in libro de Anima. Hic vero petit ut compleat sermonem de rebus particularibus que sunt in eis et de propriis quibus virtutes ipse appropriantur, et que appropriantur in unoquoque animali, et de propriis comprehendentibus, et enuntiat quod restat ei de natura sensibilibus, propter quod illud non dixit in libro de Anima nisi in sermone valde universali. Et dicimus quod > virtutes $\Omega \omega$ 31 [quidem] $\Pi \delta$ omnino $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$.

Versio Parisina

191vb 31

Virtutum sensitivarum quedam sunt necessarie propter esse animalis q 40ra
et quedam sunt propter melius esse ipsius; et omnes iste diversificantur

Editio
Berolinensis
1881

- 437a1 sunt propter melius; et omnes iste diversantur
secundum fortitudinem et
438b12-14 remissionem. Tactus quidem et gustus
sunt necessarii; auditus vero et visus
438b15-17 et olfactus sunt propter melius: per gustum enim distinguitur
cibus conveniens a non convenienti; et per tactum distinguuntur
ea que corrumpunt corpus ex extrinseco et ea que conservant corpus. 39
Alii vero sensus 39
non sunt innati distinguere talia; et ideo non sunt necessarii. 40
448a7-8 Et omnes iste virtutes conveniunt in hoc, quod

35 [quidem] *B* autem *GLPIJ* || [et gustus] *K* 36 [sunt] *H* || [vero] *L* autem *G*
37-38 melius: per gustum enim distinguitur — a non convenienti (*P*²) melius per gustum enim
distinguitur — a [*i*] non convenienti *B* melius per gustum enim distinguitur — ab inconvenienti
M convenienti *P* melius per gustum distinguitur — a non convenienti *J* 39 corrumpunt
<totum> *BIJ* || [ex] *HKMP* ex *P*² || extrinseco extrinsecus *HKM* || [vero sensus] *GL* autem
sensus *L*² 40 innati] nati *G* 41 et <ideo> *K*

33 sunt <in animali> $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ || iste <etiam> $\Gamma \Delta$ || diversantur <etiam in animali>
 $\Pi \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ diversantur in animali $\Gamma \Delta \alpha$ 35 remissionem <ee autem que sunt in
animali propter necessitatem> $\Omega \alpha \gamma \epsilon \zeta \theta$ remissionem ee autem que sunt in animali propter
necessitatem $\beta \eta$ remissionem ee autem que sunt in animali secundum necessitatem δ ||
<sensus> tactus $\Omega \omega$ || [quidem] $\Omega \omega$ || <sensus> gustus $\Omega \omega$ 36 [sunt necessarii] $\Omega \omega$ ||
<ee autem que sunt propter melius, sensus> auditus $\Gamma \Delta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ et ee autem que sunt
secundum melius, sensus auditus Π ee autem que sunt propter melius sunt auditus α et ee
autem que sunt propter melius, sensus auditus $\beta \eta$ || [vero] $\Omega \omega$ || <sensus> visus $\Omega \omega$
37 <sensus> olfactus $\Omega \omega$ || sunt propter melius] et sensus vero gustus et tactus sunt
necessarii longitudini vite animalis quia eis distinguit res que introeunt in suum corpus ex
extrinsecus ad intrinsecus $\Omega \omega$ || <sensum> gustum $\Omega \omega$ || distinguitur] distinguit ea que
corrumpunt ζ 38 [a non convenienti] θ || <sensum> tactum $\Omega \omega$ 39 corpus <suum>
 $\Omega \omega$ || conservant corpus] conservant id et similia sunt ei $\Omega \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ conservant id et similia
sunt $\alpha \beta$ 40 sunt innati] est actio eorum $\Omega \omega$ || talia] ea que innata sunt advenire in corpus ex
extrinsecus ad intrinsecus $\Omega \omega$ || necessarii <in esse animalis> $\Omega \omega$

secundum fortitudinem et remissionem. Tactus et gustus sunt propter 34
necessitatem; auditus vero et olfactus et visus sunt propter melius esse 36
ipsius: per gustum enim discernit animal cibum convenientem ab incon-
venienti; per tactum distinguit inter extrinseca que corrumpunt corpus
et illa que ipsum conservant. Alii autem sensus non sunt innati distin-
guere talia: et ideo non sunt necessarii. Omnes autem isti sensus in hoc 40
conveniunt, quod actio eorum non completur nisi per instrumentum;

actio earum non completur nisi per instrumentum; et
appropriatur tactui et gustui hoc, quia non indigent
medio; alii autem indigent medio.

- 45 Instrumentum autem virtutis visibilis est oculus, et
in isto instrumento dominatur aqua, que est tersa
diaphana. Et fuit tale ut in eo describantur forme sensibilibus,
sicut in speculo; et ideo pars glacialis est valde
clara et alba. Et manifestum est quod istud instrumentum
50 est necessarium in comprehensione istarum virtutum.
Istud autem instrumentum non agit nisi quando fuerit in sua complexione
naturali, nullo adveniente turbante ipsum. Et
ideo iracundus in hora ire et habens calorem ascendentem

42 [earum] *P* eorum *G* // arum *H* earum *H*² *P*² 43 quia] quod *GJ* 44 [alii — medio]
M alii autem indigent *G* alii vero indigent medio *K* alii autem indigent medio *M*² 47 fuit]
(*L*) fit *ML*² || eo] eodem *GL* ea *HM* || scribantur *G* scribentur *L* rescribantur *M* || sensibilibus]
(*L*) sensibilia *L* 49 instrumentum <valde> *IJ* 50 necessarium est *BGLPIJ*
51 istud] illud *G* 52 [adveniente] *H* adveniente et *B* 53 [et] *LJ* sue *G* [et] *M* ||
accidentem *G*

42 earum] eius $\alpha \gamma \epsilon \theta$ 42-43 [nisi — indigent] β 42 instrumentum <proprium> α
43 appropriatur] appropriatur virtutes $\Gamma \Delta$ appropriatur virtus $\Pi \alpha \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ appropriatur
virtutes δ || tactui et gustui] tactus et gustus $\Pi \alpha \gamma \epsilon \zeta \eta \theta$ || hoc — indigent] quod non indi-
gent in actione earum $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 44 alii autem] et appropriatur tribus aliis quod $\Omega \omega$
46 in isto instrumento] appropriatur isti instrumento quod ea que $\Omega \omega$ || dominatur <in compo-
sitione eius vero est> $\Omega \alpha$ dominatur in compositione eius est $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || est <corpus> $\Omega \omega$
46-47 tersa diaphana] tersum diaphanum $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ diaphanum tersum α 47 fuit] fuit
instrumentum eius $\Omega \beta \gamma \epsilon \zeta$ fuerunt instrumentum eius $\delta \theta$ fuit omne α || tale <in forma
ista> $\Omega \omega$ 47-48 [in — sicut] θ in eo describantur forme sensibilibus sicut describantur forme
 $\Omega \delta \epsilon \zeta \eta$ describantur forme $\alpha \beta \gamma$ 48 glacialis] glacialis eius $\Omega \delta$ diaphana eius $\alpha \beta \gamma \epsilon \eta \theta$
diaphana glacialis eius ζ 50 istarum virtutum] istius virtutis $\Omega \omega$ 51 non agit nisi] agit
actionem eius $\Omega \omega$ 52 turbante <et movente> $\Omega \omega$ 53 iracundus — ire] ille in quo
excitatur ira sua et rubescunt oculi eius $\Omega \alpha \beta \gamma \theta$ ille quem excitat ira sua et rubescit facies eius
 δ ille quem excitat ira sua et rubescunt oculi eius $\epsilon \zeta \eta$ || ascendentem <ad caput suum>
 $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ ascendentem et ad caput suum $\zeta \eta \theta$

tactui tamen et gustui hoc appropriatur, quod non indigent medio;
alii vero tres sensus indigent medio.

- 45 Instrumentum igitur virtutis visive est oculus, in quo dominatur
aqua, que est dyaphona; et fuit talis ut in eo describantur forme rerum
visibilium, sicut in speculo. Et ideo pars glacialis est in ipso valde clara
49 et alba. Et manifestum est quod illud instrumentum inter omnia in-
50 strumenta sensitiva comprehendit suum obiectum valde vere et valde
51 certe. Et istud instrumentum non agit cum certitudine nisi quando
52 fuerit in sua complexione naturali, nulla ei turbacione adveniente;
53 propter quod accidit quod iracundus in hora ire et habens calorem

recipiet inde corruptionem sui visus, et forte videbit unum duo propter motum contingentem spiritui apud iram, quoniam, quando pars recipiens formam movetur et venerit ad suum locum ex alia parte, describitur forma in secunda parte; et adhuc non abscisa est a prima parte: et sic una forma apparebit forme due, sicut forma solis cadens super aquam currentem apparebit due. Et quia istud instrumentum, scilicet oculus, non agit nisi quando fuerit in temperamento complexionis, ideo accidit quod, quando fuerit infrigidatum a rebus extrinsecis infrigidatione intensa, ut visus debilitetur. Et ideo obscuratur visus in locis in quibus est multa nix aut multa aqua;

54 recipit *GLM* || [inde] *L* || [forte] *L* 55 spiritui ipsum *BH* spiritum *L* spiritu *L*² || apud] ad *GL* 56 [movetur] *M* movit *G* movetur *M*² 57 venerit] (*L*²) veniat *G* venit *HM* velud *L* || locum suum *HKM* || alia] (*L*) illa *L*² || describitur] (*M*) describetur *LP* *M*₂ *I* *J* 58 et] cum *G* || est abscisa *L* 59 [forme] *BGLPJ* || sicut forma] (*M*²) sicut *HM* 60 [solis] *K* sol *HM* solis *H*² *M*² || duo *H* 61 [et] *GL* et *L*² || ^d *HM* illud *K* 192ra1 fuerit] est *M* || <sue> complexionis *I* *J* || <et> ideo *L* 2 fuerit infrigidatum] infrigidatur *HM* infrigidatur *K* || <et> infrigidatione *HM* 3 debilitetur] (*L*) debilitare *L* || ideo] (*L*²) non *L* 4 visus] oculus *BGLPIJ*

54 videbit] vidit $\Omega \beta \gamma \eta \theta$ 55 spiritui] spiritui visibili $\Omega \alpha \beta \gamma$ virtuti visibili $\delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || apud] propter γ 56 formam <ab oculo> $\Omega \omega$ || movetur <neceste est ut videat formam unam duas, quia, quando movetur pars illa> $\Omega \omega$ 57 ex alia parte] alia pars $\Omega \omega$ 58-59 [in — apparebit] β 58 et <figura eius> $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || [adhuc — est] Π 59 <illic> forme $\Omega \omega$ 59-60 [sicut — due] $\Pi \theta$ 60 solis] celi $\gamma \zeta$ || [cadens] δ || aquam <multam> ϵ || <forme> due $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ 61 [istud instrumentum, scilicet] α || agit <actionem eius> $\Omega \omega$ 192ra1 complexionis <sue> $\Omega \omega$ || [ideo] accidit <ei> $\Omega \omega$ 3 intensa] insolita $\Omega \omega$ || visus <ei> $\Omega \omega$ 4 visus] oculus $\Omega \omega$ || locis in quibus] loco in quo $\eta \theta$

ascendentem ad oculos non videt cum certitudine: immo forte videbitur ei quod una res sint due, propter motum contingentem spiritui visibili in hora illa. Quando enim pars recipiens formam rei in se movetur subito et venit ad locum suum, in alia parte ipsius describetur eadem forma, antequam forma prius recepta evanescat. Et sic una res videbitur esse due, sicut accidit in aqua super quam cadit lux solis, quoniam¹ in ea, si fuerit quieta, videbitur tantum unus sol; et si fuerit mota, videbuntur in ea plures soles. Quia igitur illud instrumentum non comprehendit formas visibiles secundum certitudinem nisi quando fuerit in sua complexione et compositione naturali, oportet quod, si infrigidetur a rebus extrinsecis infrigidatione intensa, quod debilitetur. Unde obscuratur in locis in quibus est multa nix aut multa aqua. Et propter

¹ quoniam *Fobes* quam 2

5 et ideo apparent ripe maris turbide et pauce lucis; et similiter loca nivis. Cum igitur calor oculi aut frigus oculi fuerint intensa plusquam secundum naturam, statim visus debilitatur. Et ista actio actionum oculi est partis grandinose aque, et complexio istius partis est causa perfecte visionis. 10 Et propter hanc causam fuerunt palpebre posite in bonis oculis, scilicet ad conservandam complexionem eorum a rebus extrinsecis, sicut vagina gladii. Et ideo qui grossiorem habent palpebram magis insipient in remoto, quia conservant illam partem a calore 15 extrinseco et a frigore extrinseco. Et ideo multa animalia inspiciunt

5 [et (2)] *J* || pauco *K* 6 loco *L* || nivis] virtus *K* || cum] (*G*²) eum *G* quando *I* *J* || igitur calor] ergo caliditas *G* || aut] vel *G* et *L* || [oculi (2)] *BGLIJ* 7 fuerint] fiunt *L* || secundum naturam] naturaliter *GL* || debilitabitur *BLP* *I* *J* debilitabatur *P* 9 [et] *GL* || complexio <vero> *GL* || partis istius *M* || causa] (*P*²) tam *P* 10 causam] cum *L* complexionem *L*² || fuerunt] (*L*²) fiunt *G* fuerint *KLM* 11 [scilicet] *P* scilicet *P*² || conservandam complexionem] conservacionem complexionis *L* 12 gladio *P* || [et] *J* 13 grossiorem] maiorem *BP* maiorem et grossiorem *L*² *I* *J* || habet *BGLPIJ* || palpebram] (*L*²) palpebram *L* || insipient] aspicit *B* inspicit *G* respicient *H* inspicit *KPIJ* inspicit *L* respicient vel insipient *M* respiciunt *H*² 14 [in] *M* a *G* in *M*² || quia] qui *G* 15 [et a frigore] *K* || [extrinseco (2)] *BGLIJ* || et ideo] ideoque *GL* || animalia multa *K* || respiciunt *HK* magis insipient *M*

5 ideo] ea causa $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || ripe] regiones Ω || maris] aque $\alpha \beta \epsilon \eta \theta$ aque maris δ || pauce] pauca $\Gamma \Pi \alpha \beta \gamma$ || [lucis] η 6 loca] in locis β || nivis <conservat autem naturam aque istius, in esse eius, aer extrinsecus, quia inter eos consimilitudo naturalis> $\Omega \omega$ || [calor] $\Gamma \Delta$ || oculi <fuerit intensus plusquam secundum naturam> $\Omega \omega$ || frigus [oculi] $\Omega \omega$ 7 [fuerint — naturam] $\Pi \eta$ || [statim] $\Gamma \Delta \omega$ et Π || [visus] β visus eius $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 8 est <vero> $\Omega \omega$ || grandinose] frigide grandinose ζ 9 [complexio] $\epsilon \zeta \eta \theta$ 11 in bonis oculis] in oculis boni visus $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ in oculis eorum qui bonum visum habent α 12 rebus extrinsecis] mutatione rerum extrinsecarum et turbiditate eorum $\Omega \omega$ 13-14 [magis — quia] θ 14 in remoto] res in remotis res remotas $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ || conservant] grossities palpebrarum prohibebit $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ grossities palpebrarum prohibebunt η || illam partem] turbationem illius aque Ω mutationem illius aque $\alpha \gamma \delta \zeta$ mutationem β mutationem earum $\epsilon \eta$ mutationem caloris θ 15 <congelationem et grossitatem eius> a frigore $\Omega \omega$ || insipient <res> $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

5 hoc ripe maris apparent turbide et pauce¹ lucis; et similiter loca nivium. Unde constat quod, si calor aut frigus oculi exierit temperamentum nature, quod visus debilitabitur. Quia igitur ista actio est partis grandinose que est in oculo, manifestum est quod debita copulacio istius partis 10 est causa perfecte visionis. Et propter hoc fuerunt palpebre et supercilia, vel cilia, apposita ad conservandum oculum a rebus extrinsecis, sicut vagina ad conservandum gladium. Unde qui maiores habet palpebras et cilia videt magis a remotis, quia conservant partem illam a 15 calore extrinseco et a frigore. Unde accidit quod propter grossiciem

¹ pauce *Shields* paucis 2

in remoto plusquam homo propter grossitiem
 438b20 palpebrarum. Et instrumentum auditus est aër
 impositus auri; et quanto magis aër iste fuerit subtilior
 et perfectioris quietis, tanto magis actio eius erit
 perfectior. Et similiter instrumentum olfactus est aër
 impositus naso; instrumentum autem gustus est lingua; instrumentum
 420b18 tactus
 est caro. Et est proprium omnibus instrumentis
 sensuum hoc, quod nichil habent in actu ex eis que comprehendunt
 nisi instrumentum tactus, qui componitur ex qualitatibus
 quas comprehendit; et ideo non comprehendit
 nisi intensas qualitates propter suum temperamentum.
 Et propter hoc quanto magis fuerit caro temperata,
 tanto magis comprehendit qualitates simplices, scilicet

16 in] a J || plusquam] quam M 16-17 grossiorem palpebram GL² grossiorem palpebrem L
 17 et instrumentum] instrumentum autem B K L P I J instrumentum G et instrumentum autem H
 18 impositus] (H¹ M¹) interpositus H K incompositus M || quanto] quando K || magis [<est>]
 P || aër iste] (P²) iste aër H M² iste M aër istum P || [fuerit] M fuerit M² 19 perfectioris] (B²)
 perfectionis B K P || eius actio GL 20 et] quia P quoniam P² || [similiter] L || est] (L²) et L
 21 impositus] (M²) compositus M || <et> instrumentum H || [autem] B G L P I J || gustus est]
 gustus G H K L M gustus / P 21-22 instrumentum — caro] tactus autem caro B K M P H² I J
 instrumentum tactus caro est G tactus caro H 22 instrumentis omnibus G omnibus hiis instrumen-
 tis H 23 [sensuum] L sensum P sensuum L² P² || in actu ex] in actum ex K ex actu in K¹ || compre-
 hendant G 24 tactus] (P²) tactui// P || qui] quod B q// M 25 comprehendit — comprehendit]
 (L²) comprehendit K comprehendunt — comprehendunt L 26 intensas qualitates] intensas
 B K P L² intensus L res intensas I J 27 et] quia P que P² || caro fuerit B H M L² I J caro fuit L
 28 comprehendet B P I comprehendat G || [scilicet] L

16 plusquam <inspicit> Ω ω || homo <scilicet> Γ Δ ω || [propter] θ 17 palpebrarum
 <eorum> Ω α β γ δ ξ η θ || auditus <proprius> Γ Δ auditus proprium eius Π ω 18 impositus]
 qui est ω 20-66 [perfectior — illuminatus] Π < > 192rb40 Π 20 [instrumentum] Π
 21 impositus] qui est ω 25 non comprehendit] comprehendit α β γ δ ξ η distinguit θ
 26 [nisi] ω || qualitates <earum> Ω ω

palpebrarum multa animalia vident magis a remotis quam homo.
 Instrumentum autem auditus est aër qui est positus in aure: qui, quanto
 fuerit subtilior et quietior, tanto perfectius audietur. Eodem modo
 instrumentum olfactus est aër impositus naso; instrumentum vero
 gustus est lingua; tactus autem instrumentum est caro. Omnibus autem
 instrumentis sensuum proprium est quod nichil habent in actu eorum
 que sentiunt nisi instrumentum tactus, quod componitur ex qualitatibus
 quas comprehendit. Et ideo non sentit eas nisi intensas, propter suum
 25 temperamentum. Et propter hoc, quantum caro est magis temperata,
 tanto magis comprehendit qualitates simplices, que sunt calidum, frigi-

calidum et frigidum, siccum et humidum. Et ideo homo
 30 est inter omnia animalia melioris tactus; et maxime
 manus, scilicet caro palme et maxime caro indicis.

Lingua vero nullum habet saporem in actu; et ideo
 quando imbibitur a quibusdam humoribus, corrumpitur
 gustus. Et similiter est de instrumentis aliorum
 35 sensuum, et causa in hoc datur in libro de Anima. Et est
 proprium instrumentis trium virtutum, scilicet auditus
 et visus et olfactus, quod attribuuntur simplicibus;
 oculus autem aque et auditus aëri et olfactus
 parti ignee fumose. Et ideo olfactibilia sanant cerebrum

29 [et (1)] G H K L M I J || siccum et] et G siccum K M scilicet et B P || humidum] huius modi G
 30 inter omnia animalia est B inter animalia est G L 31 indicis] in digitis B indiget K in
 digito M 32 <et> lingua H || nullum] (L² M²) nullam L M || actu] tactu K 33 bibitur L ||
 corrumpetur G L P 34 [et] L || [est] H K M 35 datur] dicatur K 36 instrumentis]
 (M²) instrumento M || <sensuum sive> virtutum H 37 [et (1)] B G K L 37-38 [quod —
 olfactus] K 37 quod] (L²) et L || attribuunt L 38 [autem] H L || et auditus] auditus
 H M L² et L 39 ignee] (L²) igne L || sonant L

29 siccum et humidum] humidum et siccum Ω α β δ ε ζ η θ siccum γ 30 [inter omnia
 animalia] Γ Δ || melioris tactus] perfectior comprehendere isto sensu Ω ω || maxime <caro>
 Ω α β γ δ ε θ maxime melioris sensus ζ η 31 manus <eius> Ω ω || caro palme] caro Γ Π
 palme ε || caro indicis] index carnis palme Ω α β δ ε ζ medium carnis palme γ caro indicis de
 carne palme η θ 32 <et illud est signum intelligentie anime scilicet bonus sensus tactus>
 lingua Ω β γ δ η θ et illud est signum bone intelligentie hominibus scilicet bonus sensus tactus
 lingua α ε et illud est signum clare anime hominibus scilicet bonus sensus tactus lingua ζ
 33 imbibitur — humoribus] imbibuntur in ea quidam humores in morbis Ω ω 34 gustus
 <eius> Ω ω || instrumentis] omnibus γ 36 [trium] Γ γ 36-42 [virtutum — indigent] γ
 36 [scilicet] Γ Δ 37 attribuuntur] propria sunt α β 38 [autem] α β δ ε ζ η θ 39 ignee] } *Deest
 codex γ*
 ignis α θ || cerebrum <scilicet> Ω α β δ ε ζ η θ

dum, humidum, et siccum. Unde homo, cuius caro est temperancior
 30 quam alicuius alterius animalis, quam omnia animalia melius et certius
 tangit et iudicat de tactu et maxime per manum et precipue per volam
 manus et precipue ad hoc per extremitatem indicis, propter maius tem-
 peramentum carnis. Lingua vero nullum habet saporem in actu. Unde
 si imbibatur aliquo sapore extraneo in poris suis, ut colera aut flegmate,
 falso corrumpitur gustus et iudicium eius.¹ Et similiter est suo modo de
 35 instrumentis aliorum sensuum. Et causa horum determinatur in libro
 de Anima. Instrumentis autem trium sensuum proprium est | quod q 40rb
 attribuuntur simplicibus: nam visus attribuitur aque et auditus aëri et
 olfactus igni, sive parti ignee fumose. Unde aromatica sanant cerebrum

¹ eius Shields est Q

frigidum propter calorem fumi. Dictum est igitur de propriis instrumentorum istorum sensuum.

419a17-b1 Dicamus igitur de mediis quibus indigent isti tres
sensus et de consequentibus eorum. Et medium
quo utuntur isti tres sensus est aut aër in animalibus agrestibus
423b24-25 aut aqua in animalibus aquosis. Et manifestum
est quod isti sensus tres indigent medio, quoniam, quando
sensibile positum fuerit super sensum, non comprehenditur
ab eo; et similiter, quando inter eos et sensibilia
interiacent corpora grossa, non apta ut sint media. Et
universaliter apparet quod medium necessarium est istis
sensibus ex hoc, quod, cum medium corrumpitur, corrumpitur
et actio eorum. Et ideo proprium est medio ut sit

40 frigidum] (H^2) frigidum/ G factum H || fumi] suum fumi G suum KL || [igitur] KM ergo G
41 instrumentorum] instrumentis $GHLMIJ$ 42 [igitur] H ergo G || mediis] (K^1) medicinis K
43 [et (2)] L et L^1 44 [tres] $BLPIJ$ || est aut] (L^2M^2) aut est G ut est K est L sit aut M
44-45 [agrestibus — animalibus] B terrestribus aut aqua in animalibus GL agrestibus [et mani-
festum est quod isti tres sensus] aut aqua in animalibus K agrestibus aut aqua in animalibus B^2
46 tres sensus $BGHKMIJ$ 47 supra BM || comprehenditur $BGMPIJ$ 48 eo;
et] ea K || eos] eas K 49 interiacent G || grossa <que> L^2 || apta <sunt> KL 50 universa-
liter] similiter B || est necessarium HL 51 [cum] M cum M^2 || corrumpitur, corrumpitur] (G^2)
corrumpitur $BGHK$ 52 et actio eorum] eorum actio GL et actio eorum corrumpitur H

Deest
codex γ { 40 frigidum propter] propter frigiditatem eius et $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ || calorem] in calore $\epsilon\eta\theta$
|| fumi] partis fumose olfactibilis $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 41 [propriis] Π || instrumentorum]
omnium ζ 42 mediis <tribus> Π 43 sensus <et de propriis eorum> $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$
sensus et de actione eorum β 44 isti tres sensus] isti sensus Ω iste virtutes $\alpha\delta\epsilon\eta$
virtutes $\beta\gamma\theta$ isti sensus virtutes ζ 46 [tres] θ 47 sensibile positum fuerit] sensibilia
eorum posita fuerint $\Omega\omega$ 47-48 comprehenditur ab eo] comprehendit ea $\Omega\alpha\gamma\delta$
comprehendunt ea $\beta\epsilon\zeta\eta\theta$ 48 sensibilia] sensus ω 49 interiacent] stant $\Omega\omega$ || grossa]
turbida θ 50 medium necessarium est] media necessaria sunt β 51 sensibus <in actione
eorum> $\Gamma\Delta\omega$ sensibus et actio eorum Π 52 [et] actio $\Omega\omega$

frigidum propter calorem fumi. Quia dictum est de proprietatibus 40
instrumentorum istorum sensuum, dicamus nunc de mediis quibus
indigent predicti tres sensus non necessarij, et de consequentibus eorum.

Medium igitur in eis aut est aër aut est aqua: aër quidem in anima-
libus terrestribus; aqua vero in animalibus aquaticis. Quod autem isti 45
tres sensus indigeant medio manifestum est, quoniam, si sensibile posi-
tum fuerit supra sensum, non comprehenditur ab eo: non eciam si
inter sensum et suum sensibile fuerint corpora grossa, que non sic
aptant sicut medium. Amplius, quod medium sit necessarium in istis 50
tribus sensibus apparet ex hoc, quod, si medium corrumpitur, et actio
eorum. Propter quod oportet ut medium eorum sit de genere instru-

de genere instrumentorum propriorum, scilicet ut sit recipiens
sensibilia aliquo modorum receptionis instrumentorum;
55 et causa in hoc apparebit quando declarata fuerit
natura sensuum quibus appropriantur media. Et proprium
visui inter istos tres est hoc, quod cum medio indiget
luce: non enim videt in obscuro. Et cum in aëre accidit
45 fumus aut vapor, qui prohibeant transitum lucis,
debilitatur visio; et ideo, cum homo irascitur et excitatur
60 calor in oculo, obscuratur visus propter vaporem.
Et lux non est in oculo per naturam oculi sed intrat ipsum
ab extrinseco; et, si esset ei de eius natura, tunc videret
in obscuro. Et ideo accidit ei qui claudit oculos et
50 post aperit, ut non vere videat, nisi postquam visus

53 de] in H || sit recipiens] sic recipiant HK 54 aliquo] aliquo istorum trium G aliquo trium
 HKM aliorum L aliquo modo PI || [instrumentorum] L^1 istorum L 56 appropriatur G
|| media] medium K 57 visui] visus GL visui est P^2 || istos] eos G hos M || [est] P et L est L^2
58 [enim] K || et cum] tunc G et L et . L^2 || acciderit $GKPIJ$ ascendit M 59 prohibeant]
(L^1P^1) prohibebant LP 60 debilitetur G debilitabitur L || irascetur GLP irascitur L^2 || excitetur
 HKM excitetur altius G 61 in oculo calor L calor G || vaporem <vel calorem> M 62 et lux
[<et>] L || est in] (H) est M inest H^2 || intrat] (L^2) nutrit L 63 [si] P si P^2 || [ei] J || natura
eius GL 64 [ideo] L ideo L^2 || qui] (L^2) quod L 65 aperit K || videret G videret P

53 propriorum <eis> $\Omega\omega$ || [scilicet] $\Gamma\Delta$ 54 modorum] modo modorum $\Omega\alpha\delta\eta\theta$ modo modi
 $\beta\gamma\zeta$ 57 visui] virtuti visus $\Omega\omega$ 58 non enim] signum enim eius est quod non $\Omega\omega$ 59 vapor]
ignis β || prohibeant] prohibeat $\Omega\omega$ || lucis] lucis in eo $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\eta\theta$ aëris in eo $\gamma\zeta$ 60 visio] visus ω
61 oculo] oculis eius $\Omega\omega$ || visus <eius> $\Omega\omega$ || vaporem <et forte videbit unum, ut
diximus, duo> $\Omega\omega$ 62 est <illud quod est> $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ || [in oculo] $\Pi\theta$ || oculi] eius $\Omega\omega$
63 [ei] $\Omega\omega$ || natura <ipsa> $\Omega\omega$ || videret <res> $\Omega\omega$ 64 accidit — claudit] videmus eos qui
claudunt Π || oculos <suos> $\Omega\omega$ 65 aperit] aperit eos $\Gamma\Delta\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ aperiunt eos Π
aperit eum α 65-66 visus eius] visus eorum Π oculi eorum ω

mentorum propriorum: hoc est, ut sit receptivum sensibilibus aliquo
55 modo receptionis instrumentorum, cuius causa apparebit cum declarata
fuerit natura instrumentorum sensuum quibus media appropriantur.
Proprium autem visui est quod cum medio indiget luce: non enim videt
in obscuro. Unde si aëri acciderit¹ fumus aut vapor, qui impediat trans-
60 itum lucis, debilitabitur visio. Et ideo in homine irato debilitatur
visus propter vaporem a calore ire resolutum et ad oculos emissum.
Hec autem lux que necessaria est in medio videndi non est in oculo
sed advenit ab extrinseco: nam, si esset in oculo, videret rem existentem
in obscuro. Et ideo accidit ei qui claudit oculos et tenet eos clausos
65 longa hora, quod non videt cum certitudine quando primo aperit eos,

¹ acciderit *Fobes* non acciderit Ω

eius fuerit illuminatus. Et accidit visui ut videat rem visione spirituali intrinsecus antequam videat ipsam ab extrinseco; et post declarabimus causam in hoc. Et ista visio non accidit in maiori parte nisi in obscuro et apud quietem. Et est proprium huic comprehensioni quod non sit bona nisi in temperata luce, non in intensa luce neque in pauca. Declaratum est igitur quod proprium est tribus sensibus comprehendere per medium et quod proprium est visui habere presentiam corporis lucidi; et dictum est de luce et de lucido et diaphaneitate in libro de Anima. Et necessarium est ut rete intrinsecum retium oculi illuminetur ab aqua que est intra oculum, sicut aqua illuminatur ab aëre. Virtus enim sensibilis

418b3-419a21

66 [eius] L || accidit G 67 intrinsecus] et ut videat intra M et intrinsecus L^2 et ut videat intrinsecus M^2 || eam GL 68 declarabimus] (L^2) declaravimus L 69 i^a B ita G istam K || visio] sic K 192rb1 apprehensioni GL 2 quod non] (L^1) . non L || [in (2)] $BGHKL$ 3 [luce] GL luce [luce] K || neque] nec P || igitur] ergo G 4 tribus] (P^2) tribus [modis] L to P 5 [quod] L quod L^2 || visus M 6 et (1)] ut BIJ || [luce et de] $BGHKLPIJ$ 7 et] quia GL || [rete] L recte K P rete K^1 L^2 P^2 || intrinsecum] (M^2) intrinsecus $BKIJ$ extrinsecum M 8 [re-
tium] H retium H^2 || [oculi] M oculi M^1 || que] (P^2) quod P || intra] (M^2) inter MI 9 illuminetur
 J || sensibilis] visibilis M

66 fuerit illuminatus] fuerint illuminati ω || et <forte> $\Omega\omega$ 67 [intrinsecus] $\Omega\omega$ || ipsam] eam in
dispositione in qua est $\Omega\omega$ 69 accidit <videnti> $\Omega\omega$ 192rb1 est proprium] sunt propria δ
3 <luce> pauca ζ || igitur <ex hoc> $\Omega\omega$ 4 [tribus] δ || comprehendere <sensibilia eorum>
 $\Omega\omega$ || per medium] cum medio ϵ 5 visui <cum esse medii> $\Omega\omega$ || habere presentiam] esse ω
6 luce] aëre ζ || lucido] recipiente θ || diaphaneitate] diaphano η || <et diaphano> in $\Omega\omega$ 9 virtus
enim] nisi quod virtus $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$

antequam visus eius receperit dispositionem ad recipiendam lucem extrinsecam, sicut accidit illis qui surgunt a sompno. Bona autem visio non fit nisi in luce temperata que videlicet non sit nimis intensa neque nimis remissa. Visui vero quandoque accidit ut videat rem visione spirituali intrinsecus, antequam videat eam ab extrinseco; cuius causa dicitur post. Et huiusmodi visio ut plurimum accidit in loco obscuro et homini quiescenti. Sic ergo constat quod proprium est tribus sensibus predictis comprehendere per medium et quod visus indiget presencia lucis. De lucido autem et¹ dyaphonitate dictum est in libro de Anima quod necessarium est ut rethe intrinsecum, quod est ultimum retium oculi, illuminetur ab aqua que est intra oculum, sicut aqua illuminatur ab aëre, quoniam virtus visiva est in horizonte istius rethis

¹ et *Fobes* de 2

10 est in horizonte istius retis in parte cranei, non in parte aëris. Et ideo ista retia, scilicet tunice oculi, conservant virtutem anime, quia sunt media inter illam et aërem; et signum eius, quod necesse est visui lucem pervenire ad ista retia, est quia, quando contingit homini percussio super palpebram, statim obscurabitur oculus et extinguetur lux que est in oculo, sicut extinguitur candela, et nichil videbit. Et quando declarabitur quomodo sit comprehensio ab istis sensibus, tunc declarabuntur iste res.

20 Et cum declarata sunt propria istarum virtutum in instrumentis et mediis, dicendum est de sensibilibus

438b11-15

439a6-12

418a13-14

10 horizonte] (B^2) oriconte B ori///// P || illius HK || in parte (1)] (L^1) ex parte G in partes L || carnei GL carnea et HM glaciali H^2 carnea L^2 11 ideo] tunc G 12 virtutem [<oculi>]
 H || quia] que $H I J$ 13 est necesse M || [lucem] K 14 [est] GL || quando] si M ||
hominem L || [percussio] G percussio G^2 15 obscuratur G || extinguitur GL 16 <et> sicut G
17 videbit] (L^2) vidimus G videmus L || et (2)] sed L || declarabitur] (L^2) declaramus BL
determinavimus G declarabimus $H M P I J$ declaraverimus K || quomodo] ($B^2 M^2$) quo $B G$
quando $H M$ 18 sit] fit $B H L P J$ fit [deter] G || [ab] B 18-20 [tunc — in] L tunc — in L^2
20 [et] H || sint K || [in] P in P^2 21 <et> instrumentis L || [et] G || sensibilibus] (M^2)
sensibus $H K L M$

10 in parte cranei] quod inclinat cranio $\Omega\alpha\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ quod inclinat a cranio β quo inclinat
cranium δ 10-11 in parte aëris] quod inclinat aëri Ω 11 [ista] ϵ 12 anime] sensus
 $\Gamma\Delta$ || sunt <in anima — dicitur> η [] 192vb38-193ra25 η || media] medium β || inter illam]
quoniam in eo η 13 lucem] aërem $\gamma\zeta$ || [pervenire] η 14 contingit homini percussio]
admisit homo β positus est homo ζ indicavit homo η 15 palpebram] palpebram eius Ω
palpebras eius ω || obscurabitur oculus] obscurabuntur oculi Π || <eius> et $\Omega\omega$ || <statim>
extinguetur Ω 16 lux] aër β || <illa> que $\Omega\alpha\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ ille que β || oculo] oculis eius
 $\Omega\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ oculo eius α 18-19 declarabuntur iste] declarabimus istas $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$
declarabimus ζ 19 res <illic enim declarabuntur cause que necessarias faciunt istas res
extrinsecas istis sensibus tribus> $\Omega\omega$ 20 declarata sunt] declaratum est $\epsilon\eta$ declarata sunt
quod ζ || propria] proprium β 21 dicendum] declaratum γ

10 a parte cranei, non a parte aëris. Et propter hoc fuerunt omnia recia oculi, que videlicet sunt tunice eius, posita in medio inter locum istius virtutis et aërem extrinsecum, ut conservent hanc virtutem a nocumentis. Quod autem necessarium sit visui lucem pervenire ad ista rethia signum est quia, quando contigerit homini percussio super palpebram, statim obscuratur oculus et extinguitur lux que est in eo, sicut extinguitur candela, et nichil videbit. Huiusmodi autem res declarabuntur cum declaratum fuerit quomodo fit comprehensio ab istis sensibus.

20 Tunc vero, quia declarata sunt propria istarum virtutum in suis instrumentis et mediis, dicamus de sensibus particulariter: nam in libro

particulariter; in libro enim de Anima dictum est de eis universaliter, illic enim dictum fuit quod sensibilia propria visui sunt colores et auditui soni et olfactui odores et gustui sapores et tactui tangibilia. Remanet ergo notificare naturas eorum. Dicamus ergo quod elementa diversantur secundum multitudinem et parvitatem diaphaneitatis, verbi gratia, aër et aqua; diaphanum autem est innatum recipere lucem et perfici ab illa. Et cum diaphanum receperit lucem, fiunt ex hoc colores diversi secundum fortitudinem et debilitatem lucis et paucitatem et multitudinem diaphaneitatis. Et hoc manifestum est ex coloribus diversis factis quando lux solis adunatur cum nubibus: illi enim

23 hiis *H K M* || illuc *H M* 24 [visui] *H* visui *H²* || sunt] ?fiunt *G* || auditui <sunt> *G L* 25 remanebit *G L* ?remaneat *P* 26 ergo] igitur *P* || eorum] corporum *K* eorum in compositione colorum *L²* 27 quia *L P* || diversificantur *G L* 28 paucitatem *G L* || diaphaneitatis <et> *M* || aër] (*L²*) a ea *L* 29 est recipere innatum *B* est innatum reperire *G* innatum est recipere *H L²* innatum recipere *L* est innatum est recipere *P* 30 recipit *B* ?*L* ?recipit *B²* || <illam> lucem *K* 31-32 fortitudinem — paucitatem et multitudinem] fortitudinem — parvitatem et multitudinem *G* [fortitudinem] multitudinem et paucitatem *L* fortitudinem et debilitatem lucis et multitudinem et paucitatem *L²* 34 adiuvatur *G*

22 particulariter] que propria sunt istis virtutibus $\Omega\omega$ 23 eis <sensibilibus> $\Omega\omega$ || [universaliter — sensibilia] θ || universaliter <et sermo hic de eis vicinior est particulari ut dicit Aristoteles et dicimus quod> $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta$ universaliter et sermo hic de eis vicinior est parti particulari ut dicit Aristoteles et dicimus quod ζ || [enim] $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ 24 auditui] sono $\Gamma\Delta$ 25-26 remanet ergo] et illud quod remanet de sermone eius est $\Omega\omega$ 27 quod <quia> $\Omega\omega$ 28 et parvitatem diaphaneitatis] diaphaneitatis et parvitatem eius $\Omega\omega$ || [verbi gratia] ζ 29 lucem] aërem ζ 30 lucem <et adunatum erit ei> $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ lucem et adunatum erit θ || fiunt] fit $\gamma\zeta$ 31-32 et debilitatem lucis] lucis et debilitatem eius $\Omega\omega$ 32 paucitatem — diaphaneitatis] multitudinem diaphaneitatis et paucitatem eius $\Omega\omega$ 33 ex] in ω 34 adunatur] formis η || nubibus <et nubibus. Declaratum est quod> $\Omega\omega$ || [enim] $\Omega\omega$

de Anima dictum est de eis universaliter. Ibi enim dictum est quod sensibilia propria visus sunt colores, et auditus soni, et olfactus odores, gustus vero sapores, tactus quoque tangibilia. Restat igitur ut notificemus naturas eorum. Dicimus igitur quod elementa diversificantur abinvicem secundum multitudinem et paucitatem dyaphonitatis, sicut apparet in aqua et aëre: dyaphonum enim natum est recipere lucem et perfici ab ea. Et cum ipsam receperit, fiunt secundum hoc diversi colores secundum fortitudinem et debilitatem lucis et multitudinem et paucitatem dyaphonitatis, sicut apparet ex diversitate colorum generatorum a luce solis in nubibus, quorum diversitas accidit a fortitudine

35 colores fiunt ab albedine lucis et ex nigredine nubium: verbi gratia, colores qui sunt in iride. Necesse est igitur ut color fiat ex admixtione corporis lucidi cum diaphano. Et quia omnia composita sunt ex quatuor elementis et diaphanum ex elementis est aqua et aër et lucidus est solus ignis et hoc est quando fuerit mixtus, ideo necesse est ut colores sint compositi ex istis duabus naturis, scilicet natura diaphani et natura luminosi. Et quod diversitas istarum duarum naturarum in quantitate et qualitate faciet diversitatem eorum, color igitur albus fit ex admixtione ignis clari cum elemento quod est valde diaphanum, scilicet aëre; et color niger fit ex igne turbido, qui

35 et] et debilitate et *L* [debilitatem lucis et paucitatem et multitudinem diaphaneitatis] *P* et debilitate lucis et *G²* propter debilitatem lucis *I J* 36 [ex] *H K M* || colores <iridis> *H²* 37 [igitur] *G M* ergo *H K* 38 [et] *L* et *L²* 39 [sunt] *L* fiunt *B P L² J* 40 aër et aqua *B* || lucidum *G P I J* || [est (2)] *K* 41 est (1) etiam *B K M P* || <et> ideo *K M² I J* 42 fiant *M* || duabus istis *G* natura *L* duabus *L²* || natura] (*G²*) non *G* 43 illuminosi *P J* 44 faciet] (*L²*) faciat *G H I J* faciunt *L* 45 eorum] (*B²*) earum *B K* || color] colorum *G* || igitur] ergo *G* || albus] (*G²*) animalibus *G* 46 <et> cum *L* 47 color] colore *G* || [fit] *B* 47-48 turbido igne qui admiscetur *G L* admixtione ignis turbidi *H K M*

35 fiunt] non fiunt nisi $\Omega\alpha\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ || lucis] aëris ζ 36 nubium] nubes $\Omega\alpha\beta\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ arboris γ || verbi gratia, colores] ex coloribus Π || [sunt] η 37 iride <scilicet dominus viarum et cetera> $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\theta$ iride scilicet domini viarum et cetera $\zeta\eta$ 38 cum <corpore> $\Gamma\Delta\omega$ || [quia] Π 39 sunt] non sunt nisi $\Omega\omega$ 40 lucidus <eorum> $\Omega\omega$ || est <perfectior — illuminatus> Π [] 192ra20-66 Π || [solus] Π 41 <etiam> quando $\Omega\omega$ || mixtus] mixtus cum alio Ω ignitus cum alio ω 42 [sint] θ 43 diversitas] diversitas eorum η mutatio θ 43-44 istarum duarum naturarum] in istis duabus naturis η 44 faciet <et> ζ 45 diversitatem] mutationem θ 47 [et color] θ

35 et debilitate lucis et raritate et densitate nubium; quod testantur colores | yridis. Quia igitur color fit ex admixtione lucidi¹ corporis cum dya- q 40va phono et quia omnia composita fiunt ex quatuor elementis (ex elementis autem dyaphona sunt aqua et aër; lucidus vero est solus ignis; et hoc est quando fuerit mixtus, quia inquam ita est, necesse est ut colores fiant ex admixtione predictorum corporum, et diversificentur secundum diversitatem eorum in qualitate et quantitate lucis et dyaphonitatis), oportet igitur ut color albus fiat ex admixtione ignis clari cum elemento maxime dyaphonitatis, quod est aër; et color niger ex igne turbido et elemento

¹ lucidi *Shields* humidi $\mathcal{Q}$

admiscetur cum elemento minime diaphaneitatis, scilicet
 439b19-27 terra; et colores medii inter album et nigrum diversantur
 propter diversitatem istorum duorum secundum
 magis et minus, scilicet corporis lucidi et corporis
 diaphani. Et ideo color albus et niger sunt elementa
 439b10-12 colorum. Et quia hoc manifestum est
 de colore et color est in superficie corporis terminati, necesse
 est ut color sit finis diaphani terminati, secundum
 quod est diaphanum terminatum. Et per hoc distinguitur
 439a26-27 color a luce: lux enim est perfectio diaphani non
 terminati; et color non fit in composito ex vicinitate
 partium minimarum diaphanarum que sunt in elementis,
 sicut quidam dicebant: nichil enim fit ex elementis
 secundum vicinitatem, sed secundum complexionem,
 330a30 sqq. ut dictum est in libro de Generatione. Et quia lux non

49 colores] (P^2) coloris P || medii <qui fiunt> H medii qui sunt KM || diversificantur GL
 50 propter] secundum G || [diversitatem] L mixtionem L^2 || [duorum] G 52 [sunt] L sunt L^2
 || elementa] extrema M 53 colorum <scilicet mediorum> J || quia] (L^2) propter GL
 54 [est] J || in superficie] (L^2) superficies GL 56 per] propter GL 57 [non] K non K^2
 59 partium minimarum] ($H^2 M_2$) minimarum H causarum L partium munitarum M ||
 [diaphanarum] G || elementis] oculis B 60 dicunt GL || nichil enim] nisi cum K
 61 secundum complexionem] (L^2) que complexionem L 62 [est] B || [in libro] H

48 elemento minime diaphaneitatis] minima diaphaneitate θ 49 inter — nigrum] ab albo et
 nigro ω 49-50 diversantur propter diversitatem] fiunt a diversitate $\Omega \omega$ 51 magis et minus]
 minus et magis $\Omega \omega$ || corporis lucidi et] diversitatem corporis lucidi et diversitatem $\Gamma \Delta \omega$ diversita-
 tem corporis diaphani et Π 52 diaphani] non diaphani Π || color] colores δ || sunt] est $\epsilon \zeta$
 53 [hoc] β 54 colore] re coloris $\Gamma \Delta \omega$ 54-56 [necesse — terminatum] $\Omega \omega$ 58 non <est
 id quod> $\Omega \omega$ 59 partium minimarum] rerum minimarum Ω partium ϵ 60 dicebant] opinati
 sunt $\Omega \omega$ 61 [sed secundum complexionem] $\Omega \omega$ 62 dictum] declaratum $\Omega \omega$ || Generatione
 <et Corruptione; et fit id quod fit ex eis secundum admixtionem> $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ Generatione;
 et fit id quod fit ex eis secundum admixtionem $\Pi \epsilon$

minime dyaphonitatis, quod est terra; et oportet ut colores medii diver-
 sificentur secundum diversitatem istorum duorum et secundum maius 50
 et minus corporis lucidi et corporis dyaphoni: nam color albus et niger
 ob causam predictam sunt elementa et principia omnium colorum.
 Quia ergo color non est nisi in superficie corporis terminati, necesse est
 ut sit finis dyaphoni terminati, secundum quod est dyaphonum ter- 55
 minatum. Et in hoc differt color a luce, quoniam lux est perfectio
 dyaphoni non terminati. Non fit autem color ex vicinitate parcium
 dyaphonarum que sunt in elementis, sicut quidam dixerunt: quoniam ex
 elementis nichil fit ex vicinitate vel per vicinitatem, sed per composi- 60
 tionem, sicut dictum est in libro de Generatione et Corruptione. Et

apparet nisi in corpore diaphano, opinati sunt Pitagorici
 quod generatio lucis non est corporum luminosorum
 65 per se, nisi apud adunationem lucis cum alio corpore,
 sicut dispositio de igne: ignis enim non lucet
 nisi quando adunatur cum alio corpore; et differentia
 inter ignem et corpora celestia in hoc est manifesta.
 Et ex hoc quod dictum est de essentia coloris apparet
 192va quod aër primo recipit colorem, deinde conducit eum
 ad visum, secundum quod est diaphanum lucidum.
 Et signum quod aër patitur a colore et recipit eum
 est hoc quod apparet de coloratione eiusdem rei secundum
 5 illud per quod transeunt nubes lucide; verbi gratia,
 quod, quando nubes pertranseunt per plantas virides

63 [nisi] L || <et> opinati G 64 luminosorum] (L^2) illuminosorum BM illuminatorum L
 illuminantium M^2 65 apud] (M^2) ad KM || admixtionem G ymaginationem K adiunctionem
 L unionem M adunationem M^2 || [lucis] K || cum alio] (P^2) cum aliquo GHK non est P 66-67 [sicut
 dispositio de igne: ignis — adunatur cum alio corpore] K sicut dispositio esse ignee ignis —
 adiuatur cum aliquo corpore G sicut est dispositio de igne. Ignis — adunatur cum alio corpore IJ
 68 <supra> celestia K 69 [hoc] B hoc B^2 || corporis L 192va1 [primo] L primo L^2 ||
 conducit] quod ducit GL 3 signum <est> GKM L^2 signum [est] HP || patitur <et> L ||
 eum] cum K ipsum M 4 [est] KM || [hoc] G || [eiusdem] M 5 istud G || [per] L secundum G ||
 transeunt] pertranseunt HK 6 transeunt GL || planetas L

63 apparet] est Π || [opinati sunt] ζ 64 lucis] visus α 65-66 [nisi — lucet] α 66-67 [sicut —
 corpore] Π 66 ignis enim non lucet] non lucet enim $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 192va3 signum <eius>
 $\beta \epsilon \eta \theta$ || patitur] imprimitur $\Omega \alpha \delta \zeta$ fit γ gaudet $\epsilon \eta \theta$ 4 eiusdem] alius $\alpha \beta \gamma \eta \theta$ 5 nubes]
 res $\alpha \beta$ || lucide <et forte illuminantur parietes et individua a coloribus in quos transeunt nubes> Ω
 lucide et forte illuminantur parietes et individua a colore rerum in quas transeunt nubes ω 6 per-
 transeunt] pertransit ω || [per plantas virides] θ

quoniam lux non apparet nisi in corpore dyaphono, opinati sunt Pita-
 gorici quod generatio lucis non est a corporibus luminosis per se, sed
 65 per coniunctionem lucis cum alio corpore, sicut apparet in igne, qui
 non lucet nisi in materia aliena; per quod manifesta est differentia
 inter ignem et corpora celestia, que lucent in materia sua propria. Ex
 69 hoc igitur quod dictum est de essentia coloris apparet quod aër primo
 192va recipit colorem, deinde conducit ipsum ad visum, secundum quod est
 dyaphonum lucidum. Quod autem aër paciatur a colore et recipiat
 ipsum, signum est illud quod apparet de coloratione¹ aliquarum rerum
 5 ab aliis: super aquas transeunt nubes, verbi gracia. Quando enim
 nubes transeunt super plantas virides, sepe colorantur parietes a colori-

¹ coloratione *Shields* colore ratione Ω

multotiens, colorantur parietes per colorem illarum plantarum. Quoniam autem colores fiunt ex mixtione ignis cum corporibus diaphanis et quod lux non est causa in inductione colorum ad visum, sed in esse eorum, manifestum est. Et dico etiam quod, quemadmodum color albus est vilior luce, cum sit ex eo, ita etiam alii colores viliores colore albo et nigro, cum fiant ex eis. Et quia colores fiunt ex albo et nigro secundum magis et minus et diversantur in hoc diversitate infinita secundum materiam, ideo fuit necesse ut colores sint infiniti in natura. Quoniam quantumcumque ymaginata fuerit ratio intrinseca in eis aliquem

7 parietes] (L^2) peritas L || colorem] colores $H K M$ 8 planetarum L || quoniam] quod J || mixtione] admixtione J 9 et quod] manifestum est quod G et quia $H M$ quia quod L 10 causa] ($B P^2$) causa tantum $L I J$ tanta M tam P tantum causa $B^2 M^2$ || [in] $G L P$ in P^2 11 [est] G || et] (L^2) quod $L P$ quia P^2 || quod] quoniam $B L P I J$ 12 [quod dico quod] color L 13 eo] (P) ea $G L P^2 I J$ || viliores colore albo] albo sunt viliores $B H K P I J$ sunt viliores albo $G L$ 14 fiant] fiunt L || [et (1)] $G L$ 15 [sed] secundum G || [et (2)] G || diversificantur $G L$ || hac K 16 infinita] infinita sunt K [infinitate] infinita M || materiam] (B) naturam $G K L P$ numerum B_2 || <et> ideo L || necesse] rectum G 17 sunt G || in natura] secundum naturam $H K$ secundum materiam M secundum materiam vel in materia et qualitate M^2 || quoniam] quia G 18 ymaginata fuerit ratio] (L) fuerit ymaginata ratio $B I J$ fuerit ratio ymaginata G ymaginata ratio L ymaginata] s] fuerit ratio P

7 multotiens <multotiens> η || parietes <et terra> $\Omega \omega$ 7-8 colorem illarum plantarum] colorem illius plante $\Omega \alpha \gamma \theta$ naturam illius plante $\beta \delta \epsilon \zeta$ 9 lux] aer ϵ || [non] Π 11 est <ex hoc> $\Omega \omega$ 12 albus <qui fit ex mixtione> $\Omega \omega$ || vilior luce] vilior colore lucis $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ virtutes coloris lucis α virtutes coloris θ 12-13 cum — ita] quod est ex eo, ita Π cum sit ex eo ζ cum ita sint θ 14 fiunt] sunt θ || <colore> albo β || <ex> nigro ϵ 15 <et admixtio eorum diversatur> secundum $\Gamma \Delta \omega$ et diversitas eorum est secundum Π || [et diversantur in hoc] $\Omega \omega$ 16 diversitate infinita] diversitatem specierum infinitam $\Omega \omega$ || fuit] est α

bus illarum plantarum. Constat igitur ex predictis quod colores fiunt ex admixtione ignis cum corporibus dyaphonis, et quod lux non tantum est causa ut colores veniant ad visum per medium illuminatum, sed est etiam causa esse eorum, eo quod ex ipsa et corpore dyaphono fit color. Sicut igitur oportet ut color albus sit vilior luce, quoniam fit ex ea, ita oportet ut omnes colores sint viliores albo et nigro, quia fiunt ex eis. Rursus etiam, quia omnes colores fiunt ex albo et nigro et diversificantur secundum maius et minus ipsorum diversitate infinita secundum naturam, oportet ut sint infiniti secundum naturam: quoniam quantumcumque modum mixtionis intendet in eis ratio intrinseca,

modum commixtionis, extrahet natura, licet ratio extrinseca non possit pronuntiare hunc modum. Et ideo ars in hac intentione, sicut dicit Aristoteles, est minor natura: artifex enim magis quod potest est assimilare se nature secundum suum posse. Et etiam ratio spiritualis, per quam et ex qua natura agit quod agit et extrahit quod extrahit, nichil habet quod prohibeat naturam a comprehensione eius quod dat ei, sicut est dispositio in ratione spirituali intrinseca, per quam agit artifex: anima

19 modum] modorum G || mixtionis $K I J$ coniunctionis H [e]mixtionis M || extrahit H || intrinseca H 20 poterit $I J$ 21 intensione H || sicut] licet K || dicit] d J dicit [dicit] L dicit P || minor est $G L$ 22 [enim] L || magis — se] (B) magis quod potest est assimilare per se G magis quod potest se assimilare K magis quod potest [est] assimilare se L quanto magis potest debet se conformare B^2 qui potest assimilare se J 23 [suum] G || posse <est melior> J || etiam] est B ideo est I ideo J 24 [et ex — quod] L agit ea que G ex qua natura agit quod $K P$ vel ex qua natura agit quod M et ex qua natura agit quod $L^2 P^1$ 25 [quod] B quod B^2 || prohibet $B H K M P$ 26 [dispositio] L depositio K dispositio L^2

19 [modum] ϵ || extrahet] extrahent β || natura] natura eum $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ eum Π eum naturaliter ϵ || [ratio] γ 20 hunc] proprium α 21 natura <ars enim extrahet ex modis colorum eos qui sunt in ratione intrinseca spirituali, et ideo est nobilior arte> Ω natura ars enim extrahet ex modis colorum eos qui sunt in ratione intrinseca et quos potest ratio extrinseca pronuntiare. Natura autem extrahet omne quod est in ratione intrinseca spirituali, et ideo natura est nobilior arte ω 22 artifex enim magis quod potest est] nobilitas enim artificis est bene $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ tempus enim artificis est bene ζ 23 ratio] intrinseca Π 23-24 [per quam et] $\Omega \omega$ 25 prohibeat naturam] super naturam est Π 26-27 in — intrinseca] in ratione γ rationis spiritualis intrinsece θ

illum modum extrahet natura, licet illum modum non possit ratio intrinseca comprehendere neque pronuntiare. Et propter hoc in hac intencione ars minor est quam natura: nam maius quod artifex potest est conformare¹ se nature secundum totum posse suum, cum tamen ad eius perfectionem pervenire non possit. Et non solum est minor sed est etiam posterior, quoniam non potest aliquid operari nisi materiam suam recipiat a natura. Et ideo ratio spiritualis extrinseca, per quam operatur artifex, non potest impedire rationem spiritualem intrinsecam, per quam operatur natura, a comprehensione omnium eorum que sunt in materia quam natura dat artifici: sicut est econtrario, scilicet quod ratio intrinseca, que est maior et prior, impedit extrinsecam propter excessum sue potencie ultra illam, ne ipsa comprehendat omnes proprietates quas natura induxit in materiam super quam ipsa operatur. Amplius autem non solum ratio exterior, per quam operatur artifex, non potest impedire interiorem, per quam operatur natura, sed non etiam oppositum

¹ conformare *Fobes* confirmare Ω

enim bestialis existens in animalibus non impedit actiones nature, sed gaudet et delectatur per illud quod natura extrahit de coloribus et sonis, quia sunt existentes in anima bestiali in potentia; et cum natura extrahit eos, anima bestialis gaudet per comprehensionem eorum. Ratio autem spiritualis extrinseca, per quam agit ars, prohibetur ab anima bestiali; et ideo non comprehendit artifex ex eis que dat ei ratio spiritualis nisi passiones et accidentia que acquirit ex rebus quas dat natura. Et ideo res priores in cognitione apud artificem sunt posteriores in esse: econtrario dispositioni apud naturam. Et etiam artifex est

28 bestialis existens] (P^2) existens bestialis H existens K bestialis exiens P 29 [nature] H || istud GL || natura] non G 30 quia] M et LM^2 || existentes] (P^2) exientes P 31 in potentia] (L^2) imposita L || et] (L^2) quia et BI et quia G quod L quia J || natura] non G 32 eos <ducit> L eos tunc M eos dicit P eos [et] P^2 eos et ducit in actum tunc IJ || <et> gaudet L 32-33 per comprehensionem] in comprehensione G 33 ratio] non P || extrinseca spiritualis G 34 ars agit M agit [agit] ars L 35 ex] (M^2) ab M || ei] ei[s] M 36 acquirit] adequant H consideraret L acquiruntur I acquirunt J 37 rebus] eis L || quas] que K || natura] (M^2) nature $HKLMP$ || et] (P^2) quia P 38 cognitione] (B^2) ?communione B || econtrario] (P^2) econverso BIJ //econtrario M contrario P 39 naturam. Et] (M) naturam **qui autem L naturam ?nature qui autem L^2 naturam quia M^2

28 actiones] actionem $\delta \in \eta \theta$ 29 [nature] Π || gaudet] intuetur α 29-30 natura extrahit] nature extrahunt $\alpha \beta \epsilon$ 30 coloribus] naturis $\beta \eta$ 31-34 [in potentia — bestiali] η 32 gaudet <eos et delectatur> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ gaudet eos θ 33-34 [ratio — bestiali] θ 33 [spiritualis] Π || extrinseca] intrinseca $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta$ 34 ars <in qua non> Π 35 comprehendit] ponit γ 36 passiones] impressiones $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ eum $\beta \eta$ 36-37 que acquirit ex] remota sunt a $\Omega \omega$ 37 dat natura] dant nature $\Omega \omega$ 38 posteriores] adunate $\beta \gamma$

ipsius rationis exterioris, quod est ignorancia artis. Anima enim ignorans artem, que quantum ad hoc est anima bestialis, non impedit actiones nature, immo sepe gaudet et letatur in eo quod natura extrahit per suas opiniones de sonis et coloribus et figuris et aliis similibus: quia ista sunt in ea in potentia. Et ideo gaudet in comprehensione eorum, quando natura producit ea in effectum. Huiusmodi tamen natura bestialis propter suam ignoranciam impedit actiones artis. Et propter predicta non comprehendit artifex per suam rationem spirituales extrinsecas nisi passiones et accidentia, quas imprimit in rebus super quas operatur: quas quidem res natura ministrat ei cum dispositionibus aptis ad huiusmodi passiones et accidentia recipiendas. Et propterea res que sunt priores in ymaginatione apud artificem sunt posteriores in esse: econverso dispositioni que est apud naturam. Et artifex etiam est extra rem, sed

40 extra rem, natura autem est intra. Per hoc igitur differt ars a natura. Et ideo colores et tincture quas ratio extrinseca potest dicere sunt finite; colores autem qui sunt in ratione intrinseca fere sunt infiniti. Et ideo colores multi et tincture sunt a natura quas tinctores non possunt invenire. Ars enim, quia consequitur naturam et procedit ad prius apud naturam a posteriori, ideo non comprehendit ex illis ordinibus qui sunt apud naturam nisi ordines qui sunt multum remoti adinvicem, inter quos sunt multi ordines apud naturam. Declaratum est igitur quare esse colorum in natura est aliud ab esse eorum in arte.

De sonis autem dictum est in libro de Anima; de

40 hoc] hec P || igitur] ergo G 41 [et (2)] J || quos IJ || [extrinseca] HM extrinseca M^2 42 sunt finite] (M^2) sunt infinite HM infinite K sunt finiti J || [qui] M qui M^2 43 sunt fere L fere G ifacte sunt H || infiniti] infinita HKP || colores <intensi> H 44 multi et tincture] et tincture multi $BPIJ$ || sunt [extra] K || quas] (L^2) quam L quos IJ || [non] K 45 quia] (M^2) que M || sequitur GL prosequitur M consequitur et sequitur M^2 46 ad prius] a priori $BHKLMP$ a posteriori G a priori secundum nos IJ || apud] (L) secundum G per L^2 46-47 a posteriori] ad prius et G autem posteriori J 48 [qui sunt (1)] apud L || [ordines] M || [multum] HL multi K 50 igitur] ergo G || colorum esse G esse eorum L 51 [esse] J 52 [in] I

40 intra <rem> $\Omega \omega$ || per hoc igitur] ille sunt res per quas $\Gamma \Delta \omega$ illa est res per quam Π 41 [quas] θ que $\beta \in \eta$ 41-42 [ratio — qui] $\Pi \beta \in \theta$ 42 autem <et tincture> $\Gamma \Delta \alpha \gamma \delta \zeta$ || [sunt] $\beta \in \eta \theta$ 43-44 [in — natura] θ || colores — natura] manifestat natura ex coloribus et tincturis illas $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ 45 invenire] celare Ω 46 naturam] eam $\Omega \omega$ 48 qui sunt] parvos scilicet $\Gamma \Delta$ magnos scilicet $\Pi \omega$ 49 remoti] separati $\beta \eta \theta$ remoti separati ϵ || adinvicem <et> $\Omega \omega$ || quos] illos ordines $\Omega \alpha \beta \delta \zeta \theta$ ordines γ illos ordines qui $\epsilon \eta$ 50 igitur <ex hoc> $\Omega \omega$ 52 est <satis> $\alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$

40 natura est intra. Per hoc itaque differt ars a natura. Et propter hoc oportet ut colores et tincture quas ratio extrinseca potest comprehendere et facere sint finiti. Illi autem qui sunt in ratione intrinseca sunt fere infiniti. Unde multi colores sunt a natura quos artifices non possunt facere. Quia enim ars consequitur naturam et procedit a posteriori, ideo non potest comprehendere ex ordinibus qui sunt apud naturam nisi ordines valde remotos abinvicem, inter quos sunt multi alii ordines apud naturam. Declaratum est igitur quare esse colorum in natura est aliud ab esse colorum in arte.

De sonis¹ autem dictum est in libro de Anima. Hic autem dicemus

¹ sonis *Fobes* sompnis Ω

443a9-10 odoribus autem et saporibus determinandum est hic. Dicamus igitur quod manifestum est quod nullum elementorum habet saporem et odorem, et quod sapor et odor sunt admixti secundum quod est admixtum. Et quia forma cuiuslibet mixti attribuitur dominio alicuius qualitatum quatuor, consyderandum est cui qualitati attribuitur sapor in corpore saporoso. Dicamus igitur quia gustabile est nutrimentum animalium et nutrimentum est simile animali et corpus animalis attribuitur dominio calidi et humidi, ideo sapor attribuitur caliditati et humiditati; natura enim humidi magis convenit animali quam natura terre. Et signum quod natura humidi

53 [odorosis *P* || [autem] *L* || saporosis *B P* || dicendum *G* 54 dicamus] dico *GL* || igitur] ergo *G* || nullum] (*P*²) nullus *P* 55 et (1)] vel *B* || et quod] et quia *GP* quia *HLM* 56 admixti] admixta *L* || admixtum] mixtum *M* || [et] *LM* et *L*² 57 admixti] *BGLPIJ* 57-58 qualitatum quatuor] (*P*²) qualitatis quatuor *BLPIJ* quatuor qualitatum *G* 58 est] enim est *KH*² est enim *M* || cui] (*P*²) quod *P* || attribuat] *G* 59 [igitur] *L* ergo *GH* || quia] quod *GHKL* *M* 61 [animali] *G* animalis *G*² || dominio] omnino *H* 62 calidi] coloris *B* caloris *MP* || <et> ideo *G* || caliditati] calori *GL* 63 humiditati] humido *L* || natura] nature *G* 64 animalis] nature animalis *IJ* || natura (1)] nature *BPJ* || [et] *HK* || signum] signum est *G* signum autem *HK* sicci *P* || natura humidi] natura *BHKM* vero *P* aqua *H*²

53 odoribus — saporibus] odorabilibus autem que sunt habentia odorem et saporum $\Omega\omega$ 54 [hic] $\Omega\omega$ 55-56 et odor — admixti] et odor sunt admixtionis γ est admixti θ 56 secundum — admixtum] que est admixta γ 57 attribuitur] propria est $\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ || alicuius qualitatum] duarum qualitatum dominantium qualitatum $\Omega\omega$ 58 [quatuor] ϵ 60 gustabile] gustus Π || nutrimentum animalium] extrinsecum animalibus $\beta\eta$ 61-62 dominio — humidi] dominio caliditatis et humiditatis in eo $\Gamma\Pi\alpha\beta$ dominio caliditatis et humiditatis $\Delta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ caliditati et humiditati θ 62 ideo] necesse est ut $\Omega\omega$ || attribuitur] attribuitur $\Omega\omega$ 63 natura enim] illud enim est ita quia natura $\Omega\omega$ || humidi <quod est aqua> $\Omega\omega$ 64 natura humidi] humiditas $\Omega\omega$

de odorosis et saporosis. Dicimus igitur quod nullum elementum habet odorem vel saporem. Et hoc manifestum est et quod sapor et odor sunt immixta secundum quod est mixtum. Quia ergo forma cuiuslibet mixti attribuitur alicuius dominio qualitatis de quatuor qualitibus primis, idcirco considerandum est cui qualitati attribuitur sapor¹ in corpore saporoso. Quoniam autem gustabile est nutrimentum animalis, nutrimentum vero oportet esse simile ei quod nutritur, in corpore autem animalis dominantur caliditas et humiditas, oportet ut sapor attribuitur dominio caliditatis et humiditatis; natura enim humidi magis convenit animali quam natura terre. Quod autem natura humidi sit causa saporis

¹ sapor *Fobes* sapor est Ω

65 est causa saporis in mixto est quod gustabilium quedam sunt saporosa in potentia et quedam saporosa in actu. Saporosa autem in actu sunt humida in actu; sicca vero in actu sunt saporosa in potentia et non sunt saporosa in actu, donec fiant humida in actu: verbi gratia, sal non est saporosum donec humefiat et dissolvatur. Et cum ita sit, sapor necesse est ut sit ex mixtione partis sicce cum parte humida, quando fuerit digesta ex calore aliqua digestionem; et modi saporum diversificantur secundum diversitatem horum duorum in paucitate et multitudine. Dulcedo igitur attribuitur caliditati et humiditati; amaritudo autem caliditati et siccitati aut frigiditati et siccitati in respectu

65 [est (2)] *G* 66 sunt saporosa] saporosa sunt *HKM* || [et] *KL* || [saporosa (2)] *BGHKM* *PIJ* 66-67 [saporosa autem in actu] *P* saporosa que in actu *G* saporosa in actu *L* saporosa autem in actu *P*² 67 [in (2)] *B* || vero] autem *H* 68 et <ideo> *L* || fiunt *BPJ* 69 sal <sal enim> *BHKMPIJ* 192vb1 humefiat] (*L*²) humescit *G* humeficat *L* || [ita] *M* 2 necesse] necessario *GLIJ* necesse [sit] *M* || est ut sit] fit *BGLP* fuit *IJ* || mixtione] commixtione *GL* || sicce <et> *B* 3 fuerit] fiunt *BLPIJ* || disgregata] *M* || ex calore <ex calore> *M* || digestionem] aliqua *L* digestionem alia *G* alia disgregationem *M* 4 modi saporum] in omni sapore *HM* || diversantur] *BPIJ* 5 <in> multitudine] *HM* || igitur] ergo *GLPIJ* 6 humiditati] humanitati] *G* humidi *L* || [autem] *BK* quoque *GL* 7 aut frigiditati et siccitati in] aut siccitati et frigiditati in *H* et *M*

65 in mixto] mixti Ω 66 [saporosa] in actu $\Pi\alpha\beta\gamma$ 66-67 saporosa autem in actu] in actu autem $\beta\gamma\delta\epsilon$ 67-68 [sunt humida — in actu] Π 69 verbi gratia] sicut $\Omega\omega$ || sal <et similia ei; hoc enim> $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ sal et similia; hoc enim θ 192vb1 donec] nisi Π || humefiat et dissolvatur] dissolvatur et humefiat $\Omega\omega$ || cum ita sit] ita est ϵ 2 [humida] γ 3 digesta] concocta $\Omega\omega$ || digestionem] concoctionem $\Omega\omega$ 4-5 horum duorum] harum duarum virtutum α harum duarum causarum $\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 5 paucitate et multitudine] multitudine et paucitate ϵ 5-6 [dulcedo — humiditati] Ω 6 amaritudo] dulcedo Π || autem <attribuitur> $\Omega\omega$ 7 [et siccitati] Π || [aut — siccitati] $\Omega\omega$

65 in mixto, ex hoc apparet quod gustabilium quedam sunt saporosa in actu 66 et quedam in potencia. Saporosa autem in actu sunt humida in actu; 67 sicca vero in actu sunt saporosa in potencia et non in actu: quod declarat 68 sal. Ipsum enim non est saporosum in actu nisi primo humefiat et dissolvatur. Oportet igitur necessario ut sapor fiat ex mixtione partis sicce cum parte humida, quando fuerint digeste a calore digestionem aliqua; et modi saporum diversificantur secundum diversitatem duarum rerum predictarum in multitudine et paucitate. Dulcedo igitur attribuitur caliditati et humiditati; amaritudo vero caliditati et siccitati in respectu humiditatis

442a12-13 humiditatis dulcedinis; et saporis qui sunt inter
istos fiunt ex hiis duabus naturis, sicut colores fiunt ex
albo et nigro.
443a8 De odoribus autem apparet quod materia eorum est sapor,
441b19-21 qui fit ex mixtione siccitatis cum humiditate;
443a9-16 apparet enim per inductionem quod omne habens odorem
438b24 habet saporem. Et quia odores sunt de genere vaporum
443a21 fumosorum et per hunc modum defert eos aër,
444a24-25 ideo attribuantur siccitati et caliditati, que fit ex siccitate
mixta cum humiditate habente saporem, secundum quod habet
saporem. Et testatur quod natura odorabilem est fumosa
hoc, quod multa non habent odorem; et cum appropinquaverint
igni, habebunt odorem. Et per hunc modum
habet proprium in comprehendendo odores per
malaxationes: istud enim instrumentum per suam caliditatem

8 humiditatis <et> L || et] (L²) quia GLP que P² || [sunt] H 9 fiunt (I) fuerunt M || hiis
istis K || colores fiunt] fiunt colores K colores B 11 est] sit BHKMIJ 12 mixtione]
admixture J 15 [et] GHLM || defert] (L²) desunt L differt M 16 <et> ideo HM ||
attribuitur GHKLM || caliditati et siccitati GKL || que] Blumberg qui BHKMPIJ quia GL ||
siccitate] humiditate M 17 humiditate] siccitate M || habente] habenti BP habentes G
19 hoc] eo K per hoc M || non habent odorem multa L non habent odorem multa primo G
19-20 [et — et] H et cum appropinquaverint igni habent odorem et GL et K et cum appropinquaverint
igni habebunt odorem PJ et cum appropinquaverint igitur habebunt odorem et I 21 habet]
(L) habent L² habet homo IJ 22 malaxationes] lassationes H malas actiones KL² assationes L

9 istos] istos saporis Ω β γ δ ε ζ modum istorum saporum α ista gustabilia η θ || [fiunt
— naturis] θ fiunt ex his duobus saporibus Ω α β γ δ ε ζ η || colores] qui fiunt η θ 11 odo-
ribus autem] modis autem odorum α β γ δ ε ζ η modis autem odorabilem θ || apparet <ex re
eorum> Ω ω 12 cum] et α 13 apparet enim] et ideo apparet Ω || inductionem] scrutationem
Ω ω 14 et quia] nisi quod Ω α β γ ε ζ η θ nisi δ || odores] modi odorum ω 16 siccitati et
caliditati] caliditati et siccitati II || fit] fiunt Ω ω 18 fumosa] natura fumi Ω ω 21 <homo>
habet Ω ω || odores <rerum> Ω ω 22 malaxationes <manus> Ω ω

tatis dulcedinis; saporis autem medii fiunt ex istis duobus, sicut colores
ex albo et nigro.

De odoribus autem apparet quod natura eorum est sapor, qui fit ex
mixtione siccitatis cum humiditate, quoniam omne habens odorem habet
saporem. Odores autem sunt de genere vaporum fumosorum et per istum
modum defert eos aër. Ideo vero attribuantur caliditati et siccitati, quia
fiunt ex siccitate mixta cum humiditate habente saporem. Quod autem
natura odorabilem sit fumosa manifestum est ex eo, quod multa non
habent odorem ex propinquitate ignis habebunt odorem. Unde etiam
per malaxationem rerum odorabilem excitantur odores, quia per hoc

et siccitatem innatum est movere hanc substantiam
a re gustabili. Et ideo apparet quod homo melius
distinguit differentias sensibilibum olfactus quam cetera
animalia; et tamen multa animalia fortius comprehendunt
odores ex remoto. Dictum est igitur de proprietatibus
instrumentorum istorum sensuum. Perficiendus
est igitur sermo in qualitate comprehensionis:

de hoc enim universaliter dictum fuit in libro de Anima.

Dicamus igitur quod opiniones antiquorum in
comprehensione sensibilibum sunt quatuor, quarum
una est opinio dicentium quod forme sensibilibum sunt in
anima et in actu, et quod non acquirit eas ab extrinseco,
et quod forme extrinsece solummodo excitant et faciunt
rememorari illud quod tenet ex eis. Et istud est opinio

24 gustabili <habet> H² || apparet] dicit Aristoteles GL 25 [olfactus] GL 26 tamen] cum
G || <multo> fortius M 27 [igitur] HM ergo G || de] ex K 28 instrumentorum istorum]
instrumentorum i^orum B i^orum instrumentorum G instrumentorum ipsorum HKM istorum instru-
mentorum L || [sensuum] H sensibilibum B et sensuum L sensuum H² || <ergo> perficiendus G
29 igitur est H est GL || in] de K 30 fuit] est G 31 [igitur] GL 32 sensuum HK || quo-
rum M 33 opinio est K || [sensibilibum] L || sunt] (M²) est M 34 quod] quia G || acquirunt IJ
35 [quod] M || excitant] excitantur HK 36 illud] istud LM || istud] ista IJ

23 [hanc] Ω ω 25 differentias] in comprehensione differentiarum Ω γ ζ in comprehensione
differentie β δ ε η θ 26 [tamen] Ω ω || animalia] ceterorum animalium Ω β γ δ η 27 odores]
odorem ω || dictum est] diximus Ω α β γ δ ε ζ η declaravimus θ 28 instrumentorum] omnium
ζ || sensuum <et perfectum sermonem in natura sensibilibum eorum> Ω ω 29 comprehensionis
<eorum> Ω ω 30 dictum fuit] dictum fuit de eo II est γ 32 comprehensione sensibilibum]
qualitate comprehensionis anime sensibilibum eius Ω α β γ δ ε ζ η θ qualitate comprehensionis
sensibilibum eorum ε 33 dicentium] dicentis Ω ω 34 anima [et] Ω ω 35 solummodo]
apud η || excitant] testantur β ζ η 35-36 faciunt rememorari] intelligunt θ 36 quod tenet]
quo indigemus Γ Δ quod tenet η || eis <et istud> II || est] fuit β ε η θ || opinio] in tempore η

movetur pars fumosa odorabilis a gustabili re. Et ideo dicit Aristoteles
quod homo melius distinguit differentias sensibilibum olfactus quam cetera
animalia, licet multa animalia fortius comprehendant odores a remotis.
Quoniam autem dictum est de proprietatibus instrumentorum sensibilibum
vel de sensibilibus, convenit ut dicamus nunc de modo comprehensionis;
quod dictum est universaliter in libro de Anima.

Dicimus igitur quod antiqui in modo comprehensionis sensibilibum
diversificati sunt inter se quatuor modis. Platonici enim dixerunt quod
forme rerum sensibilibum sunt in anima in actu et non veniunt ad eam ab
extrinseco sed intrinsece; tantummodo excitant animam ad rememorandum
de illis quas ipsa habet in se. Alii autem dixerunt quod forme

Platonis, aut fere. Secunda autem est opinio dicentium
quod non est in anima aliquod sensibilibus in actu,
sed acquirit ea ab extrinseco. Et isti dividuntur in duo:
quidam enim dicunt quod acquisitio formarum extrinsecarum
est acquisitio corporalis non spiritualis, scilicet quod esse
earum in anima erit secundum dispositionem secundum quam extra
animam sunt. Illi autem qui dicunt quod comprehensio rerum
extrinsecarum et acquisitio earum est acquisitio
spiritualis sunt bipartiti. Quidam enim dicunt quod in
comprehensione earum non indigent medio: dicunt enim
quod anima comprehendit suum sensibile extrinsecum et
movendo se ad ipsum et supponendo se illi. Et isti sunt
opinantes visionem esse per radios exeuntes ex oculo
ad rem visam. Quidam autem dicunt quod anima recipit

37 [aut fere] *H L* || [autem] *G H L* || opinio est *L* opinio est opinio *B H K M P* opinio *G*
38 [aliquod] *M* aliquod *M²* aliquod *I J* || [in (2)] *K* 39 acquirit (*H*) exquirat *H²* || ea] eam *K*
40 [enim] *K* autem *M* || [quod] *P* quod *P²* 41 corporalis <et> *H K M* || [scilicet] *G* || esse
(*M²*) erit *M* 42 [erit] *M* 42-43 sunt extra animam *H K M* 43 illi alii *M* 44 [earum]
M earum *M²* 44-45 spiritualis acquisitio *B* 45 sunt] non *L* non sunt *L²* 46 indiget *I*
47 quod] quidam de *B* quidam quod *B²* || extrinsecus *B* 48 superponendo se *B P I* supponendo *G*
48-49 sunt opinati *M* opinati sunt *H* opinantes *L* 49 ex] ab *G L* 50 ad] in *M* || autem] (*H²*)
enim *G* . *H*

37 autem — dicentium] est opinio dicentis $\Gamma \Delta \omega$ opinio est Π 38-193ra25 [in anima —
dicitur] $\eta < >$ 192rb12 η 38 [in actu] ξ 39 sed] et quod $\Omega \omega$ 40 [quod] Π ||
acquisitio] sua acquisitio $\Omega \omega$ || extrinsecarum <et perfectio sua per eas> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$
extrinsecarum et occultatio sua per eas ξ 41 scilicet] et intentio eius est $\Omega \omega$ 43 illi
autem qui] et quidam $\Omega \omega$ 45 spiritualis <non corporalis> ξ || sunt bipartiti] et isti
dividuntur in duas $\Omega \omega$ || [dicunt] γ 46 indiget] indiget $\Omega \omega$ 46-47 dicunt enim quod]
sed $\Omega \omega$ 47 suum sensibile extrinsecum] sua sensibilia extrinseca $\Omega \omega$ 48 [ad ipsum] β ad
ipsa $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || illi] illis $\Omega \omega$ 49 [ex oculo] α 50 quidam autem dicunt] pars autem
secunda dicit $\Omega \omega$

sensibiles non sunt in anima in actu, sed acquirit eas ab extrinseco. Et
horum quidam dixerunt quod anima acquirit eas secundum illum eundem
modum secundum quem sunt in rebus extrinsecis, quoniam earum acqui-
sicio est corporalis et non spiritualis, ut dixerunt; unde voluerunt quod
esse earum sit in anima, secundum eandem dispositionem secundum
quam sunt in rebus extra animam. Alii autem dixerunt quod acquisitio
earum ab anima spiritualis est et non corporalis; et horum quidam dixe-
runt quod anima non indiget medio sed comprehendit formas extrinsecas
movendo se ad ipsas et supponendo se illis. Et isti dicunt visionem fieri
per radios exeuntes ab oculo ad rem visam, et non per adventum forme
ad oculum. Alii dicunt quod forma movetur ad animam per media; primo

suum sensibile mediantibus mediis: primo enim recipiunt
ea media et postea reddunt illud ad sensum communem, et
indifferenter sive medium fuerit instrumentum aut corpus extrinsecum.
Dicentes autem quod anima non indiget medio
habent duas ratiocinationes, ut narravit Aristoteles; quarum
una est quod hec, si non reciperent per medium et non moverentur
ad sensibilia, non indigerent motu forti apud sentire.
Et secunda est quod, si forme venirent ad
animam per media, tunc anima non posset recipere ex
formis nisi quantum redditur illi. Dicentes vero radios
exeuntes ab oculo habent rationes sufficientes. Et
fortior earum est hec, quod ponunt in aspectu, scilicet quod cause
visionis et eius quod accidit in visione sunt linee radiales,

51 suum] . suum *K* 51-52 recipiuntur ipsa *K* 52 et postea] postea autem *G* || illud] istud *L*
53 indifferenter] (*L²*) indifinitum *L* || <illud> medium *M* || instrumenti *H K* || aut] apud *H* ||
extrinsecus *K* 54 quod autem *L* || [non] *M* non *M²* || indiget] (*L²*) indigat *L* 55 rationes
G H K M || narravit Aristoteles] vult Aristoteles *G* Aristoteles vult *L* 56 hec quod *G L* quod
H K M quod hoc *P I* || [per] *J* nisi per *M² P²* || moveretur *L* 57 indigent *B* 58 [et] *M* || [si] *P*
si *P²* || forme <sensibiles> *G L I J* || ad] apud *G L* 59 media] medium *J* 60 redderetur *G L*
additur *J* 61-62 et fortior earum] quarum fortior *G L* 62 hec, quod] et *L* hoc quod *P* ||
[in] *B H K M P* || aspectu] (*P*) aspectum *B* conspectu *G* aspectui *P¹* || quod cause] (*P²*) quod esse *G*
quod cause [cause] *K* quod || *P* 63 linee] (*P¹*) linee et *L* linee et figure non possunt describi
nisi in corpore exeunte ab oculo et radius nos autem dicamus quod visus et quod accidit ei non fit
complete nisi per huius (*sic*) lineas et figuram *P*

51 suum — mediis] sua sensibilia mediante sua receptione mediorum $\Omega \omega$ 52 et postea]
donec $\Omega \omega$ || illud] illa $\Omega \omega$ 53 indifferenter] aut γ || fuerit] sit ϵ || aut corpus
extrinsecum] corporis extrinseci Π 54 indiget <ex eis> ϵ 55 ratiocinationes] partes $\beta \delta \epsilon \eta \theta$
56 [quod hec] $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || non reciperent] reciperet illud Ω reciperet sensibile ω || moverentur]
moveretur $\Omega \omega$ 57 indigerent] indigeret anima $\Omega \omega$ || forti <et conatu> $\Omega \alpha$ forti et contentione
 $\beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ || sentire <sensibilia> $\Omega \delta \epsilon \zeta \theta$ sentire sensata $\alpha \beta \gamma \eta$ 58 <ratiocinatio> secunda
 $\Omega \omega$ 59-60 ex formis] formas α 60 redditur illi] reddit illi medium $\Omega \omega$ 61 rationes suffi-
cientes] rationem sufficientem $\Gamma \Delta$ 62 ponunt — scilicet] ponit sciens aspectus $\Omega \alpha \beta \gamma \zeta \eta \theta$
ponunt scientes aspectus $\delta \epsilon$ || cause] causa η 63 in visione] in ea $\Gamma \Delta \omega$ ab ea Π

enim recipiunt | eam media secundum ordinem ipsorum, sive medium
fuerit corpus extrinsecum sive instrumentum anime; et postea reddunt
eam sensui communi. Dicentes autem quod anima non indiget medio,
quia ipsa movetur ad formas, habent duas rationes. Una est quia, si
reciperet formas per medium et non moveretur ad ipsam, non indigebit
motu forti in sciendo. Alia est quod, si forme venirent ad animam
per media, non posset anima recipere de formis nisi quantum redderet ei
a medio; ita quod si medium esset magnum, videretur res magna, et si
esset parvum, videretur res parva. Qui autem dicunt radios exire ab
oculo ad rem visam, habent etiam rationes; et earum fortior est, quoniam
visio fit per lineas rectas aut reflexas. Et hii ponunt visionem fieri per

recte aut reflexe aut converse. Et hii quidem ponunt quod visio fit per figuram pyramidalem exeuntem ab oculo et pervenientem ad rem visam. Isti igitur existimaverunt quod iste linee et figure non possunt describi nisi in corpore exeunte ab oculo, et est radius. Nos autem dicimus quod visus et quod accidit ei non fit complete nisi per huiusmodi lineas et pyramidem. Et istud quidem est verum. Sed dicimus quod iste mensura nullum habent subiectum nisi medium diaphanum: hoc enim corpus innatum est recipere formam et colorem hoc modo receptionis. Modo autem dicendum est de impossibilibus contingentibus huic opinioni quod dixit Aristoteles, et faciendum est post. Modo autem dicamus quod qui dicit quod forme sensibilium sunt existentes in anima in

64 aut (2)] et H || et hii quidem] et hoc quod BK et hii qui L ex hoc quod P 66 [et] GL || igitur] ergo GHL enim M || estimaverunt $BHKLMP$ 67 i° B ille G || [et figure] HM et iste figure M^2 || non possunt describi] describi non possunt [describi] M 68 est radius] / radi/s P in radiis P^2 69 dicamus P || [et] K est M || [ei] G || fit completum BP sit complete GK complete fit M 193ra] huiusmodi] (P^2) huius $BHKL$ || pyramidem <completum> K 1-2 [et istud — verum] K est verum BP 3 <per> medium B || diaphanum] (B^2) diffonum B 5 recepti- onum B receptum GHL receptivo KP || [autem] K || est <quod> IJ 6 quod] que BGH MP modo autem dicit *** quem L et quod IJ || dicit LJ 7 [et] IJ || est post] post est post L est primo M est P || [modo autem] L modo B || quod] Aristotelem K 8 [quod] M 8-9 anima in actu] actu in anima H anima et actu L anima M

64 [recte] Π || reflexe aut converse] fracte aut reflexe $\Gamma \Delta \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ fracte aut rupte Π fracte aut reflexe a motu eius ζ || hii quidem ponunt] hoc quod ponit $\Omega \omega$ 65 pyramidalem] pyramidalem conicalem Ω acutam α sicut pyramidem β medie pyramidis $\gamma \zeta$ acutam pyramidis $\delta \epsilon \eta \theta$ || exeuntem] in lineis exeuntibus ω 66 pervenientem — visam] terminatis in rebus visis $\Omega \omega$ || isti <omnes> $\alpha \delta$ 67 [quod] θ || [iste] $\alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 67-193ra] [non — pyramidem] ϵ 67 <que imprimuntur in visione> non possunt $\Omega \alpha$ que fiunt in visione non possunt $\beta \delta$ que dantur in visione non possunt $\gamma \zeta$ que describuntur in visione non possunt $\eta \theta$ 69 complete] completa datio causarum eius $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ 193ra] huiusmodi] existimandum istas $\Omega \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ existimandum ad $\alpha \theta$ || pyramidem] figuram pyramidalem $\Omega \alpha$ figuras pyramidales $\beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ 2 [iste] γ 3 habent <deferens neque> $\Omega \omega$ || medium <scilicet corpus> $\Omega \omega$ 4 formam] lucem $\Omega \omega$ 5 dicendum] numerandum $\Omega \omega$ 6 dixit] numeravit $\Omega \omega$ 7 faciendum est post] redeamus illuc ubi fuimus $\Omega \omega$ 8 dicit] opinatus est $\Omega \omega$

figuram pyramidalem, exeuntem ab oculo et pervenientem ad rem visam, 65 estimantes quod ille linee et figure non possunt esse nisi in corpore 67 exeunte ab oculo, quod est radius. Nos autem dicimus quod verum est 69 quod visio non completur nisi per huiusmodi lineas et figuram; sed sub- 193ra] iectum earum non est nisi medium dyaphonum, quod est innatum recipere formam coloris hoc modo receptionis. Prima autem opinio sic 5

actu et quod non indigent extrinsecis sensibilibus nisi ad 10 rememorationem, falsum dicit, quoniam, si iste forme essent in ea actu, tunc non indigerent formis extrinsecis in sciendo eas; et tunc necesse esset ut sciret sensibilia antequam sentiret ea extrinsecus; et etiam, si ita esset, 15 essent instrumenta vana et otiosa. Natura autem nichil facit otiose. Sermo autem dicentium quod forme sensibilium imprimuntur in anima impressione corporali destruitur per hoc, quod anima recipit formas contrariorum insimul. Et hoc non tantum invenitur in anima sed in mediis: apparet enim quod per eandem partem aeris recipit 20 videns contraria, album et nigrum. Et hoc etiam,

9 indiget $HKMP$ || sensibus L 10 rememorationem] (H^2) rememorationem BHK || falsum] factum KM || dicit] est $BHKLMP$ || quoniam] quia GL 11 tunc] sic HM || indigeret $HKMP$ indigent L || sciendo] sentiendo $GLIJ$ 12 eas <vel sciendo> G || <non> necesse J || [esset] L esset L^2 || scirent B sentirent G sentiret vel sentiet L sciret [ea] M sentiret vel sciret L^2 sentiret IJ 13 sentirent B sciret H 14 essent — otiosa] tunc instrumenta essent otiosa et superflua $BHKLPI$ otiosa et superflua M || natura autem] nam natura H natura enim K 16 pressione L 17 [formas] GL formas L^2 || contrariorum] (L^2) contrariorum B contraria GL rerum contrarias HKM 18 invenitur] videtur GL 19 [aeris] L 20 <scilicet> album IJ || <per> hoc M

10 rememorationem <et excitationem solum> $\Omega \omega$ || falsum <eius> $\Omega \omega$ || dicit] demonstra- bitur $\Omega \omega$ 11 ea] eis ϵ anima θ || <in> actu $\Omega \omega$ || formis <lucis> $\gamma \zeta$ 11-12 sciendo eas] perveniendo ad scientiam earum $\Omega \omega$ 12 [necesse esset ut] $\Omega \omega$ || sensibilia <eius> $\Omega \omega$ 13 ea extrinsecus] res extrinsecas, et quando voluerit sentire aliquod sensibile, iaciet in illud suum radium per se et comprehendet illud $\Omega \beta \gamma \epsilon \eta \theta$ res extrinsecas, et quando voluerit sentire aliquod sensibile, iaciet in illud suos radios per se et comprehendet illud $\alpha \delta \zeta$ || esset] essent res $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ essent iste res θ 14 essent <ista> $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || vana et otiosa] vana $\alpha \theta$ otiosa et vana $\beta \gamma \delta \zeta \eta$ otiosa et istud vanum est ϵ 14-15 [natura — otiose] θ 15 otiose] vanum $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ || sermo autem dicentium] illi autem qui dicunt $\Omega \omega$ || [quod] Π 16 destruitur] demonstratur falsum suum $\Omega \omega$ 17 formas] formam $\beta \theta$ 18 insimul <et istud est impos- sibile in corporibus> $\Omega \omega$ || sed <etiam> $\Omega \omega$ 19 [quod] $\alpha \beta \gamma$ || aeris <non> ζ 20 contraria] colores contrarios insimul quando aspicit duo, unum eorum $\Gamma \Delta \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ colores contrarios quando aspicit duo, unum Π colores contrarios insimul quando affert duo, unum α colores contrarios quando intelligunt duo, unum eorum γ || <aliud> nigrum $\Omega \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ unum nigrum $\alpha \epsilon$

10 destruitur, quoniam, si forme sensibiles essent in anima in actu, non indigeret formis extrinsecis ad sciendum eas. Posset ergo scire sensibilia que sunt extra, antequam sciret ea extrinsecus. Secunda opinio sic 15 destruitur: si anima recipit formas rerum¹ sensibilium receptione corporali, duo contraria simul erunt in eodem, quia recipit formas contra- riorum simul; quod non solum invenitur in anima, sed etiam in medio. 19 Per eandem enim partem corporis videtur album et nigrum. Amplius si

¹ rerum *Fobes* iterum Ω

quod videtur, quod maxima corpora comprehenduntur a visu per pupillam, licet sit ita parva adeo quod comprehendit medietatem sphere mundi, est signum quod non existunt colores in ea secundum existentiam corporalem, sed spirituaalem. Et ideo dicitur quod isti sensus non comprehendunt intentiones sensibilium nisi abstractas a materia: non enim apprehendunt intentionem coloris nisi abstractam a materia; et similiter olfactus et saporis et alii sensus sensibilium aliorum. Et cum declaratum est hanc comprehensionem esse spirituaalem, dicamus negantibus sensus comprehendere per medium quod intentiones quas anima comprehendit spiritualiter, quedam sunt universales, scilicet intelligibilia, et quedam particulares, scilicet sensibilia. Et isti

21 [quod (1)] K quod maxime M || quod (2)] (P^2) per P || corporum G || [a] P 22 ita sit G ita est L || [adeo] $H K M$ adeo quidem G adeo que L 22-23 comprehendit medietatem] comprehenduntur etiam M 23 <et> est G || [non] B 24 <non> secundum B || existentiam] $\Omega \omega$ extensionem $B G H K L M P I J$ 25 dicit H || iste M || comprehendit M 26 sensibilium] insensibilium G || abstractis G 27-28 [non — materia] M 27 comprehendit $B H K P$ comprehendunt $G L$ || abstractum G abstracta H 28 olfacti et $B K P$ olfactus G || [alii sensus sensibilium] $B H K M P I J$ 29 et] quia $G L$ 30 dicimus $B I J$ || sensus negantibus $B P^2 I J$ || negantibus P 30-31 per medium comprehendere M 32 spiritualiter] spirituales $G L$ || [scilicet] K || intellecta $B M P^2$ intellectas H intellectiva $K P$ 33 [et (1)] K || particulares] (P^2) particularia B parti K particular// P

21 [quod videtur] $\Omega \omega$ 22 [ita] $\Omega \omega$ 23 existunt] accidunt $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \theta$ 24 colores <et consequentia eorum> $\Omega \omega$ || sed <existentiam> $\Omega \omega$ 25 dicitur] dicimus $\Omega \omega$ || [quod] $\Omega \omega$ || isti] omnes ω 27 [non] $\Omega \omega$ || enim apprehendunt] apprehendunt enim Ω apprehendit enim ω 27-28 [coloris — similiter] β 27 [nisi] $\Omega \omega$ 28 similiter] in ea ζ || olfactus — sensus] apprehendit intentionem olfactibilis et gustabilis $\Omega \omega$ || sensibilium] sensuum $\alpha \delta \eta$ 30 dicamus] dicatur Π 31 medium] media $\alpha \theta$ || [comprehendit] γ 32 spiritualiter] comprehensione spirituali $\Omega \omega$ || universales] particulares Π || intelligibilia] sensibilia Π 33 particulares] universales Π || sensibilia] intelligibilia Π

colores essent in anima secundum existentiam corporalem, et non spirituaalem, nunquam per pupillam, que est ita parva, comprehenderemus medietatem spere celestis, que est ita magna. Oportet igitur ut sensus non comprehendant formas sensibilium nisi abstractas a materia. Visus enim non recipit colorem, sed intencionem eius abstractam a materia; et similiter est de odore et sapore et aliis sensibilibus. Postquam igitur declaratum est quod comprehensio rerum sensibilium a virtute sensitiva est spiritualis, conveniens est ut destruamus opinionem que dicit hanc virtutem non comprehendere per medium. Dicimus igitur quod rerum que comprehenduntur ab anima spiritualiter quedam sunt universales, et iste comprehenduntur per intellectum; et quedam particulares, et ille com-

duo modi intentionum aut comprehenduntur ab anima uno modo modorum spiritualium aut ambobus. Et si esset uno modo, tunc intentiones universales et particulares essent eedem, quod est impossibile. Comprehendit igitur intentiones universales uno modo et particulares alio modo. Universales autem comprehendit comprehensione non communicante cum materia omnino, et ideo non indigent medio. Particulares vero comprehendit per res convenientes rebus particularibus, scilicet per media. Et si hoc non esset, tunc intentiones comprehense essent universales, non particulares. Et esse formarum in mediis est modo medio inter spirituale et corporale: forme enim extra animam habent

34 duo — autem comprehenduntur G autem comprehenduntur modi intentionum duo L 35 [modo] $G L$ || spiritualium modorum M quatuor spiritualium H || ambobus] ///obus P duobus P^2 36 [et (1)] L sed $B K P J$ || essent $I J$ || <hoc> uno $G L$ || intentiones universales tunc L tunc intellectuales universales G tunc intentiones spirituales universales M 37 eedem] idem G || impossibile est B || comprehendendum L 38 igitur] ergo G || universales intentiones G universales H 39 comprehenduntur $H M$ comprehendunt L 40 [non] M 42 rebus <spiritualibus> M 43 [scilicet] P 44 <et> non $H K$ 45 et] et quasi $B P I$ quia dicimus quod $G L$ et quod $H K M$ || formas H || in mediis est] est in medio $G L$ || modo medio] medio modo $H L^2 J$ modo L 46 spirituaalem et corporalem $B G M P$ corporalem et spirituaalem $H K$ || <patet> forme M || enim] autem $G L$ || habent] (L^2) habet L

34 intentionum aut comprehenduntur] intentionum non absoluntur de illo quod aut comprehenduntur $\Omega \gamma \epsilon \zeta$ intentionis non absoluntur de illo quod aut comprehenduntur α intentionum non absoluntur de illo quod aut $\beta \delta \eta \theta$ || [ab anima] θ 35 [modorum spiritualium] $\Pi \gamma$ 35-36 [aut — modo] γ 36 esset] essent α 36-37 universales et particulares] particulares et universales ζ 37 essent eedem] essent unus modus Ω ex eadem $\alpha \gamma \delta \epsilon$ || impossibile <et cum sit res ita> $\Gamma \Delta \omega$ impossibile et cum sit istud ita Π 38 [igitur] $\Omega \omega$ 38-39 [uno — autem] $\beta \theta$ 39 universales autem] intentiones autem universales $\Omega \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta$ 41 [non] γ || indigent] indiget in eis $\Omega \omega$ || medio] mediis ζ || particulares vero] intentiones vero particulares $\Omega \omega$ 43 [per] $\Omega \omega$ 44 [comprehense] θ || non] ad ϵ 45 formarum] forme Π || modo] illo modo ζ 46 corporale] esse enim] esse enim formarum $\Omega \omega$ 46-47 habent esse] est $\Omega \omega$

prehenduntur per sensum. Et quia universale non potest esse particulare, necesse est ut isti duo modi comprehendendi intentiones rerum universalium et rerum particularium sint diversi: nam universale comprehenditur per intellectum et particulare per sensum. Et quia comprehensio rerum universalium nullo modo communicat cum materia, ideo huiusmodi comprehensio non indiget medio. Comprehensio autem rerum particularium, quia communicat cum materia, necesse est ut fiat per medium: nam si hoc non esset, intentiones comprehense essent universales et non particulares. Forme igitur quas virtus sensitiva comprehendit, habent in rebus extrinsecis, in quibus sunt, purum esse corporale; et in anima,

sensus communis, extenderetur ad res visas, tunc non indigeret
retibus oculi, neque esset quod, quando destrueretur
aliquod rete, quod ista virtus corrumpetur. Et etiam si
anima extenderetur donec occurreret sensibili, tunc eodem
modo comprehenderet omnia visa propinqua et remota.
Et universaliter dicentes radios exire ab oculo non
possunt fugere duo: aut ponere istos radios esse
corporales aut non. Sed si corporales, continget ut visio
sit in tempore, et maxime quando res visa fuerit remota
(declaratum est enim quod omne corpus motum
movetur in tempore), et intelligere corpus exire
a pupilla, deinde dilatari quousque superponatur medietati
celi, quod est impossibile. Et etiam anima visibilis

446a29-30

193rb1 communis] (L^2) rationis L || extendetur L || tunc non indigeret HM non tunc indigent G
2 retibus] rebus L || neque] nec P || esset] esse necessarium G || [quod] H 3 rete] (L^2) recte
 L || [quod] K || virtus ista HKM || corrumpetur L 4 sensibili] ($?G^2$) sensibilibiter G ||
[tunc] G tunc G^2 5 modo] (M^2) medio M || comprehendit L comprehendet J 7 duo] a
duobus J 8 corporales (1)] (M^2) equales M || contingit $G H K L M$ || visio] rei visio $H K L^2$
visio L 9 tempore] corpore K || visa res B || mota K 10 enim est M || [omne] $G L$ 11 move-
tur] (P^2) movit G movet P || [in tempore] L || et <etiam> $B I J$ || intelligere] intelligunt $G H K I J$
intelligit L intelligitur M 12 [a] K || dilatari] dilatatur G || supponatur $G H K L$ 13 celi
[<oculi>] L || impossibile est B || visibilis] (L^2) sensibilis L

193rb1 communis <esset ille qui> $\Omega \omega$ || visas] donec eas sentiret $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ donec eas
comprehenderet $\alpha \zeta$ 2 oculi] que sunt in oculo, scilicet tabulatis Ω que sunt in oculo,
scilicet velis ω || neque <necesse> $\Omega \omega$ || destrueretur] corrumpetur γ 3 [quod]
 $\Omega \omega$ 4 [extenderetur donec occurreret] γ 5 propinqua et remota] remota ab eis et
propinqua $\Gamma \Delta \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ remota et propinqua Π remota et propinqua eis $\alpha \zeta$ 7 possunt
fugere duo] possunt fugere unum duorum $\Gamma \Delta \omega$ comprehendunt illud unum duorum Π
8 corporales (1)] ponit eos esse corpora $\Omega \omega$ || non] ponere eos esse radios luminosos non corpora
 $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ ponere eos esse radios aut non corpora α || si corporales] ponit eos esse corpora
 $\Omega \omega$ || visio <rerum> $\Omega \omega$ 9 res visa] a re visa $\alpha \delta$ 10 [corpus] $\Omega \omega$ 11-13 [et — impossibile]
 $\Pi \beta$ 11 et <etiam> $\Gamma \Delta \alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 12 pupilla] primo $\eta \theta$ || superponatur medietati]
coniungatur pari suo super medietatem $\alpha \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 13 [quod] $\Omega \omega$

radii exeuntes medio neque luce. Amplius etiam non indigeret oculus
retibus suis, neque destrueretur visus quando accideret lesio in aliquo
suorum recium. Rursus si anima extenderetur donec occurreret rei
sensibili, eodem modo comprehenderet propinqua et remota. Univer-
saliter autem dicimus quod qui ponunt radios exire ab oculo, necesse
habent ponere ipsos esse corporales aut non corporales; quod si posuerint
ipsos esse corporales, necessario oportebit ut concedant quod visio fiat
in tempore; videlicet ut res magis remota videatur in maiori tempore,
et minus remota in minori, quoniam probatum est quod omne corpus
motum movetur in tempore. Oporteret etiam quod corpus quod egre-
ditur a pupilla dilataretur, quousque supponeretur medietati celi, quod
est impossibile. Amplius si corpus exit ab oculo, deferens secum virtutem

193rb

10

193rb

debet esse ordinata in hoc corpore, et nullum corpus in
animali est subiectum anime nisi calor naturalis. Et si
calor naturalis separaretur ab oculo, statim infrigidaretur
et adnichilaretur. Et si illud quod exit ab oculo sit
lux, non corpus, tunc non possemus dicere quod anima est
posita in illa luce: subiectum enim anime est substantia,
non accidens. Et cum anima non fuerit posita in illa luce
sed intra oculum, quomodo igitur comprehendit sensibilia,
cum non tangit ea? Omnis enim actio et passio fit
per contactum aut per medium aut sine medio.

14 corpore] corpore exeunte G 15 color $G K$ 16 color $G K$ || separatur $B L$ separatur
 $H M$ 17 exit] est G || ab] ex G || [<non>] sit G 18 non possemus] nisi possemus G non
possumus L 19 luce illa H 19-21 subiectum — accidens — in illa luce sed] (L^2) subiectum
— ab oculis — in illa luce sed G subiectum — accidens — nisi L sed M 21 intra] intus M inter
 H || igitur] ergo $G H M$ || apprehendit L 22 tangat $G M$ || et passio] aut G in passione $H K$
aut passio L vel passio in passione M 23 tactum $H K M$ contactum et hoc I contactum
et hic J

14 ordinata] ligata ω 15 est <quod est> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 16 [calor naturalis] $\Omega \omega$ || [ab
oculo] Π || infrigidaretur] separaretur $\alpha \beta \gamma \eta \theta$ corrumpetur $\delta \epsilon$ 17 [et adnichilaretur] Π
19 posita] ligata ω || [luce] Π 20 cum] ita $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || fuerit] erit $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ 21 sed
<posita fuerit> $\Omega \alpha \zeta$ sed posita erit $\beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || quomodo] quo δ 23 contactum <et movere
medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut accidat instrumento
istius virtutis cum suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum> $\Gamma \Delta$ contactum et movere
medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut accidat instrumento
istius virtutis suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum $\Pi \delta \theta$ contactum et movere
medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut accidat instrumento
istius virtutis in comprehensione sensibilibum quod unum sit movens et aliud motum α contactum
et pervenire medium ad motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut
accidat instrumento istius virtutis suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum β contactum
et pervenire medium ad motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut
accidat instrumento virtutis in comprehensione sensibilibum quod unum sit movens et aliud motum γ
contactum et movere medium motum postremum est per contactum; et non fugit per necessitatem ut
accidat instrumento istius virtutis in comprehensione sui sensibilibum quod unum sit movens et aliud
motum ϵ contactum et pervenire medium ad motum postremum est per contactum; et non fugit per
necessitatem ut accidat isti instrumento suo sensibili quod unum sit movens et aliud motum η
23-25 [aut per — contactum] $\Omega \omega$

visivam, quousque occurrat rei visibili, oportet quod illud corpus sit
calor naturalis, quoniam nullum corpus est subiectum anime nisi calor
naturalis; et si calor naturalis egrediretur ab oculo, necessario infrigida-
retur oculus et periret in eo virtus visiva. Quod si dixerint illud quod
egreditur ab oculo non esse corpus sed lucem, oportebit eo concedere quod
anima non sit posita in luce illa, eo quod subiectum anime oportet esse
substantiam et non accidens. Et cum anima non sit in luce illa sed in
oculo, non poterit comprehendere sensibilia, que sunt extra, quia nulla
actio aut passio fit nisi per contactum, et hoc aut cum medio aut sine

Si per medium, necesse est primo moveri medium per contactum; et necesse est, si posuerimus quod illud quod exit ab oculo est lux, dicere medium esse; et si non, non perveniret motus sensibilis ad sensum. Et nulla differentia esset inter hunc sermonem et sermonem dicentem quod visio completur per medium et lucem: lux enim apud nos non est in ipso oculo sed ex extrinseco. Sed hoc non dicunt. Et si dicerent hoc, contingeret eis videre in obscuro. Et fecit eos errare hoc, quod viderunt istum spiritum per quem fit visio convenientem luci; quapropter opinati sunt ipsum esse lucem, credendo quod lux est corpus. Galienus autem in tantum applicabatur errori quod existimavit aërem esse sentientem.

Et cum declaratum est quomodo comprehendit anima

24 si] sed L || medium primo moveri L medium primo motum G ut primo moveatur medium HK ut moveatur medium M 25 tactum HKM || et [$<si>$] B et sic IJ || ponimus G || istud GM 26 esse; et si] et non posuerint et si L esse et etiam sine quo L^2 27 [non] $BGHKMP$ || perveniret] (L^2) perveniret GL 27-28 esset differentia G differentia est L 30 non est] (L^2) non H neque L || [in] J || [ex] $GHLK$ ab M 31 dicerent] dixerint GL || contingeret G contigit L non contingeret MP 32 facit H faceret K || hoc, quod] hoc quod non $B L^2 J$ quod non G in hoc quod HKM quoniam non L hoc quod [non] P || vident GL viderent K || ipsum M 33 [spiritum] M || quem] quod M || conveniens M || <lucem> luci L 34 [ipsum] B 35 [lux] K || [$<et>$] corpus L || autem] enim KM || [in tantum] L || applicabitur G applicabat H 36 quod] (L^2) et KL || existimavit] estimavit $BGHKLMP$ || aërem esse sentientem] (B) sentientem errorem esse L [errorem] aërem esse sentientem M aërem esse sustententem B_2 sentientem aërem esse L^2 37 et cum] et cum hoc K sicut P || quomodo] quando H || [comprehendit] P comprehendit P^2

26 lux] lux non corpus $\Gamma \Delta \alpha \beta \delta \epsilon \theta$ non corpus Π lux et non corpus $\gamma \eta$ || dicere <per> $\Omega \omega$ || [non] $\beta \gamma$ 27 perveniret <per necessitatem> $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \eta \theta$ || [differentia] Π 28 esset <per necessitatem> $\Omega \omega$ || et <nostrum> $\Omega \omega$ 29 lux enim] nisi quod lux $\Omega \omega$ 31 dicerent] diceremus η 32 fecit eos errare] error eorum est ω 33 luci] rei Ω 35 errori <in ista re> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta$ errori in ista θ

medio. Et cum fit per medium, necesse est primo moveri medium per contactum. Rursus si illud quod egreditur ab oculo est lux (lux autem non potest esse nisi in corpore dyaphono), sequitur ex dicto eorum quod visio non completur nisi per medium et lucem. Lux enim, quantum ad presentem intencionem, non est in oculo sed extrinsecus; sed hoc non dicunt. Quod si dicerent, contingeret eis videre in obscuro. Erraverunt autem, quia viderunt spiritum visibilem esse convenientem luci: propter quod opinati sunt ipsum esse lucem, credendo quod lux sit corpus. Galienus autem intantum applicabatur huic errori quod estimavit aërem sentire.

Postquam ergo declaratum est sermone universali quomodo anima

sermone universali, consyderemus quomodo ordinatur ista comprehensio per medium in tribus sensibus.

40 Dicamus igitur quod aër mediante luce recipit prius formas rerum, deinde reddit eas reti extrinseco, et rete extrinsecum reddit eas aliis retibus, quousque motus perveniat ad ultimum rete, post quod est sensus communis. Et in medio istorum retium comprehendit rete grandinosum formam rei; et est quasi speculum medium inter naturam aëris et naturam aque. Et ideo recipit formas ex aëre, quia est quasi speculum, et reddit eas aque, quia natura eius est communis inter has duas naturas. Et aqua, de qua dicit Aristoteles quod est post humorem grandinosum, est illa quam vocat Galienus vitreum. Et ista pars

38 [quomodo ordinatur] L quando ordinatur H quomodo ordinetur KL^2 39 sensibus <iam dictis> L 40 igitur] ergo G 41 reddit eas] redit H 42 retibus] motibus IJ 43 post] per L || [quod] P quod P^2 || communis sensus G sensus L 44 [et] BP et P^2 45 forma G || rerum HM || [quasi] G quod L quoddam L^2 46 aque naturam M 47 [quasi] G 48 commune HM communis [si materia] aëris L || has] istas M || naturas <aëris> L 49 aquam $HKL M$ || qua] aqua HL || quod] que GL || [est] HKM || [grandinosum] G 50 [est] L [et] est B || illam quam L quod H || Galienus vocat $G H K M P$ || vitreum <intrinsecum> H

38 consyderemus] res α || ordinatur] ligatur γ 39 comprehensio] observatio θ || per <quodque> $\Gamma \Delta \omega$ || sensibus <qui comprehendunt per medium> $\Omega \delta$ sensibus qui comprehendunt per media α sensibus qui comprehendunt per medium $\beta \gamma \eta \theta$ sensibus qui comprehendunt per media ϵ 41 [formas] γ formam $\alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || rerum] corporum Π 41-42 [rete extrinsecum] $\beta \gamma$ rete ultimum ϵ 42 [reddit] γ et post β 42-43 [eas—rete] γ 43 sensus communis] sensus communis et comprehendit formam rei $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta$ in sensu communi et comprehendit formam rei γ sensus communis et comprehendit res θ 44 comprehendit] est $\Omega \omega$ 45 [formam rei] $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ aquosum ϵ 45-47 [medium—speculum] Π 46 ideo <est quod> $\delta \eta \theta$ || formas] formam θ 48 eius] eorum γ 50 [vitreum] η humorem vitreum ut opinor $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta$ humorem vitreum ut mihi videtur $\epsilon \theta$ humorem ut opinor η || ista pars] istud tabulatum Ω istud velum ω

sensitiva comprehendit sua sensibilia, declaremus nunc sermone particulari quomodo illa comprehensio fiat per medium in tribus sensibus.

40 Et primo declarabimus hoc de visu. Dicimus igitur quod aër mediante luce prius recipit formas rerum, deinde reddit eas extrinseco reti oculi. Et rete extrinsecum reddit eas aliis humoribus et retibus per ordinem, quousque perveniat ad ultimum rethe, post quod est sensus communis. Et in medio istorum recium est humor crystallinus, qui comprehendit eas, quasi speculum medium inter naturam aëris et aque, que est post ipsum. Et hec aqua, de qua dicit Aristoteles quod ipsa est post humorem crystallinum, est illa quam Galienus vocat humorem vitreum. Idcirco autem

¹ mediante *Fobes* medium Δ

² est *Fobes* et Δ

est postrema partium oculi et per illam aspicit sensus communis formam. Et cum sensus communis recipit formam, reddit eam informanti, et est virtus ymaginabilis; et tunc recipiet eam informans receptione magis spirituali; et tunc illa forma erit in tertio ordine. Forme igitur habent tres ordines, quorum unus est corporalis, et secundus est in sensu communi et est spiritualis; tertius autem est in virtute ymaginativa et est magis spiritualis. Et quia est magis spiritualis quam in sensu communi, non indiget virtus ymaginativa in faciendo eam presentem presentia sensibilis rei extra; econtrario

51 postrema <pars> *GL* || oculi partium *L* || [per] *H* per *H*² 52 formas *HKM* || receperit *BMP* ceperit *HK* 53 formam] (*M*²) formas *M* || reddet *BKP* || <virtuti> informanti *HK* virtutem informanti *M* || virtus ymaginativa *GL* ymaginabilis virtus *M* 54 [et] *L* || recipit *GL* || informans] in formis *G* || magis <quam> *L* 55 in tertio] (*P*²) intentio *P* 56 igitur] ergo *G* 57 [<est>] secundus est *L* || [in] *L* || sensu communi] ?natura communi *L* sensum commune *L*² 59 [et — spiritualis] *B* || quam <in sensu communi ideo> *G*² 60 indiget] eget *M* 60–61 in faciendo eam presentem] in faciendo presentem eam *B* faciente eas presentes neque *GL* in presentem faciendo eam *H* in presente faciendo ipsam *K* represente faciendo eam in *M* iam in presente faciendo eam *P* 61 presentia] presentiam *M* || rei sensibilis *G* || econtrario] (*L*² *P*¹) e converso *BKLPIJ* et contra *L* contrario *P*

51 postrema] postremum $\Omega\omega$ || partium] tabulatorum $\Gamma\Delta$ tabulati Π velorum ω 52–53 [et — formam] θ 53 formam] eam $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta$ 54 [eam] $\alpha\beta$ || magis] maxime Π 55 ordine <spiritualis> $\Omega\delta\zeta\eta$ ordine spiritualium $\alpha\beta\gamma\epsilon\theta$ 55–56 forme igitur habent] forma igitur habet hic $\Omega\alpha\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ forme igitur habent hic β 56 quorum unus] ordo primus $\Omega\alpha\beta\gamma\delta\zeta\eta\theta$ ordo unus ϵ 57 et secundus] tunc sequitur eum ordo qui $\Omega\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ tunc sequitur eos ordo qui $\alpha\beta$ tunc sequitur semper eos ordo qui δ 58–59 [tertius — quam] α 58 magis] maxime Π 59–60 in sensu communi] communis in sensu α 60 [non] Ω || virtus ymaginativa] virtute ymaginativa ϵ 61 [eam] γ || extra] in sensu β 61–62 econtrario dispositioni] dispositio econtrario $\alpha\gamma\delta\epsilon$ dispositio econtrario dispositioni β

recipit eas ab aëre et reddit eas aque, quoniam natura eius est medium inter naturas illarum duarum rerum. Et ista aqua, que coniuncta est reti posteriori, est postrema parcium oculi et per eam recipit sensus communis formas venientes ad ipsum ab extrinseco; quas cum receperit, mandat eas virtuti ymaginative et virtus ymaginativa recipit eas receptione magis spirituali quam receperit eas sensus communis. Unde sunt tres ordines huiusmodi formarum, quorum unus est corporalis et secundus est spiritualis in sensu communi et tertius est ad hoc magis spiritualis in virtute ymaginativa, et propter maiorem spiritualitatem istius virtutis non indiget ipsa presencia rei sensibilis extrinsece ad habendum presentem formam quam recipit. Immo abeuntibus rebus sensibilibus remanent in

dispositioni in virtute sensus. Informans autem non aspicit illam formam et abstrahit intentionem eius nisi post maximam quietem et intuitionem magnam. Et ordines istius forme in istis virtutibus sunt, sicut dicit Aristoteles, quasi homo acciperet speculum habens duas facies et aspiceret in alteram duarum facierum et posuerit secundam faciem in directo aque. Continget enim tunc ut forma aspicientis signetur in speculo, deinde de speculo signabitur in aqua. Si igitur aliquis inspexerit faciem speculi, scilicet faciem que est in directo aque, videbit illam eandem formam descriptam secundo

62 dispositioni] (*P*²) depositioni *K* disponi *P* || informans] in formas *G* quia communi natura in formas *G*² 63 [et] *K* || <non> abstrahit *B*² || nisi <prius> *L* 64 intuitionem] intentionem *G* intentionem *HK* || magnam] cum magna *L* e magna *L*² 65 forme [<et>] *L* || dixit *MP* 66 quasi] quod *L* 67 altera *G* || duarum] illarum duarum *BPIJ* dictarum *G* 68 posuerit] poneret *H* || secundam faciem] (*M*²) secundum formam *M* || contingeret] *HKM* contingit *IJ* 69 [enim] *GL* || tunc ut forma aspicientis] ut forma [aque] aspicientis tunc *M* || significetur *K* || speculo <primo> *G* 193va1 de speculo sign[. <ific>] [abitur in aqua *G* signabitur in aqua de speculo *L* || aliquis igitur inspexerit] *M* ergo aliquis inspexerit *G* igitur inspectus *L* igitur inspexerit *L*² igitur inspexerit aliquis *L*² 2 faciem (2)] (*B*²) facie *B* || [<deserto>] directo *M* 3 descrip- tam <in directo aque> *K*

63 abstrahit intentionem eius] abstrahit intentionem eius et similitudinem eius $\Gamma\Delta\alpha$ abstrahit similitudinem eius et intentionem eius Π excitatus est ab intentione et similitudine eius $\beta\gamma\delta\epsilon\zeta\eta\theta$ 64 [maximam] Π || intuitionem magnam] conatum magnum $\epsilon\zeta\eta\theta$ 65 ordines istius forme] similitudo ordinum istius forme Ω similitudo ordinum istarum formarum $\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\zeta$ sua similitudo ordinum istarum formarum $\eta\theta$ || virtutibus <et motus earum ab ordine in ordinem subtiliorem eo> $\Omega\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ virtutibus et motus earum in ordinem subtiliorem eo $\alpha\delta$ 67 [duarum facierum] ω 68 posuerit secundam faciem] advenit secunda facies Ω aliquam secundam faciem η || <et Aristoteles — est> in directo η [] 195vb18–58 η || aque <et fuerit speculum subtile, diaphanum et clarum> $\Omega\omega$ || [continget] Π 69 aspicientis signetur] istius aspicientis signetur primo $\Omega\omega$ 193va1 signabitur <forma eius> α 2 <secundam> faciem speculi $\Omega\omega$ 3 [eandem] γ || secundo] tertio $\Omega\omega$

ea intenciones earum, informate et impresse, quod non est in sensu communi propter minorem spiritualitatem ipsius. Verumtamen virtus ymaginativa non recipit impressionem istius forme nisi post longam quietem et magnam meditationem. Huiusmodi autem ordines, sicut dicit Aristoteles, sunt velud si quis acciperet unum speculum habens duas facies et poneret ipsum in directo alicuius aque, ita quod, quando aspiceret in primam faciem ipsius speculi, forma eius recepta in prima facie ipsius speculi reflecteretur | ad aquam et ab aqua iterum reflecteretur ad secundam faciem ipsius speculi; et quod esset alius secundus homo qui in hac secunda facie videret ymaginem primi hominis aspicientis in prima.

de aqua in speculo. Forma igitur aspicientis est sensata et speculum est aër medius et aqua est oculus. Et secunda facies speculi est virtus sensibilis et homo comprehendens eam est virtus ymaginativa. Si igitur inspiciens non inspexit in hoc speculo, amittetur forma a speculo et aqua, et remanebit inspiciens in secunda facie speculi ymaginando formam. Et ita est de virtute ymaginativa cum forma que est in sensu communi, quoniam, quando sensatum absentaverit se, statim absentabit se forma eius a sensu communi, et remanebit virtus ymaginativa ymaginando illam. Declaratum est igitur ex hoc quod

4 aqua] qua I || igitur] autem G || inspicientis GM aspiciens H || sensata est L est sentita M 6 secunda] sancta K || facies] (B²) species B || homo <secundus> G 7 [eam] G || est] et M || ymaginata H || [<cum>] si P || igitur] ergo GHKM || inspiciens] (P²) aspiciens HKM inspiens P 8 [non] GHKLMPIJ || aspexit HM || in hoc] et hoc in H || a] in K 9 et (1)] in L || [et (2)] K || [inspiciens] G inspiens P inspiciens P² 10 ymaginativa] (P²) ymaginata P 12 [sensatum] HK || absentabit se] absentabitur B absentabit L 13 sensu] forma HKM 14 [igitur] GLJ || ex hoc] [ex] B

4 speculo <anime — esse> βθ [] 195va32–195vb58 βθ || <aëris> forma ζ || aspicientis est] hominis aspicientis est quasi Ωω 5 aër medius et aqua est] quasi aër medius et aqua quasi ΓΔ quasi aër medius et aqua est quasi Παβδεηθ quasi quasi γ quasi medius et aqua est ζ 6 secunda facies] similitudo descriptionis eius in secunda facie Ωω || homo comprehendens] similitudo hominis comprehendens Ωω 7 [eam] Π eas αγεηθ || est <quasi> Ωω || ymaginativa] speculi ζ || [inspiciens] β 8 a speculo] ab eo Ωω 9 <amittetur ab> aqua Ωω || [et remanebit inspiciens] θ 11 [communi, quoniam] β quoniam communis α 12–13 [quando — sensu] β 14 ex hoc] deinde η

In hoc exemplo primus homo est in loco rei sensibilis scilicet extra et prima facies speculi est sicut aër medius. Aqua vero est sicut oculus et secunda facies speculi est sicut sensus communis. Secundus autem homo, qui in hac secunda facie speculi comprehendit formam primi hominis, est quasi virtus ymaginativa. Quod si primus homo discesserit a prima facie speculi, non erit forma eius in speculo primo neque in aqua neque in speculo secundo; ipsa tamen remanebit comprehensa ab homine secundo. Et sic est de virtute ymaginativa et sensu communi, quoniam, quando res sensibilis absentaverit se, statim amittet formam eius sensus communis, que tamen remanebit in virtute ymaginativa, informata et impressa apud eam. Et sic potes notare hic quinque ordines forme visibilis: quorum primus est in re corporali extra, secundus in medio, tertius in oculo, quartus in re communi, quintus in virtute ymaginativa; et potes addere sextum in virtute memorativa et septimum in virtute collativa, sive rationali, que componit et dividit, ut patebit infra in secundo tractatu. Constat igitur ex predictis quod virtus ymaginativa recipit

15 sensus communis videt formam mediante oculo, et oculus mediante aëre, et videt eam in humore aquoso qui est in oculo, mediante grandinoso ex aqua que est in oculo et aëre qui est extrinsecus; et humor aquosus est ille quem Galienus vocat vitreum. Quomodo autem visus fit per media declaratum est. Quomodo olfactus fit mediante aëre et aqua dicendum est. Hoc enim fit per preparationem existentem in aëre ad recipiendum olfactibile. Ista enim elementa innata sunt reddere sibi adinvicem fumos factos ex eis propter consimilitudinem que est inter ea. Terra autem reddit aëri vaporem humidum et aër recipit ipsum propter coniunctionem cum humido; et aër reddit ipsum igni propter coniunctionem

15 <illam> formam G 16–17 [qui est in oculo] K qui est ?m/tlo G 17 grandissono G grandinoso qui est HM 18 oculo et aëre] aëre et in oculo G || humorum G 18–19 ille est B 19 vocant L vocavit L² || quomodo] quando H [quo] quod P || visus fit] fit virtus G 20 [per] P per P² || medium GL || quomodo] quando HK quomodo autem LIJ quomodo vero P 21 fit (1)] sit H || aqua et aëre M || fit (2)] sit H 22 olfactile J 23 nata M 23–24 sibi adinvicem fumos] (P²) fumos adinvicem fumos GL sibi adinvicem ***** P sibi adinvicem vapores L² 24 similitudinem M 26 ipsum] eum M || propter] per HK || cum] ipso G cum ipso L 27 ipsum] [id est] eum L

15 [sensus communis] η || formam] descriptionem forme Ωω 15–16 [mediante — eam] η 16 in] ex Π 17 ex aqua] inter aquam Ωαβγδξηθ et inter aquam ε 19 [ille] Π 20 media] medium γδ || est <ex hoc> Ωω || quomodo <autem> Ωω 21 fit (1)] est θ || [dicendum est] Ωω 22 recipiendum <corpus fumosum> Ωω || olfactibile <et per illam que existit etiam in aqua> Ωω 23 reddere] mittere γξ || sibi <sibi> γ 24 [ex eis] Π 25 autem <que> ξη || reddit] reddit vaporem siccum ad aquam, et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem eius cum terra in frigore, et aqua reddit ΓΔ ε reddit vaporem siccum ad aquam, et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem eius Π mittit vaporem siccum ad aquam, et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem eius cum terra in frigore, et aqua reddit αβγδξηθ mittit aërem siccum ad aquam, et aqua recipit ipsum propter consimilitudinem eius cum terra in frigore, et aqua reddit ξ 25–26 [aëri — coniunctionem] Π 26 coniunctionem] consimilitudinem eius ΓΔ 27 [ipsum] Ωαβδξηθ || coniunctionem] consimilitudinem Ω

15 formas rerum a sensu communi; sensus autem communis videt eas mediante oculo; oculus vero recipit ipsas mediante aëre et aqua, que est in ipso, et humore cristallino et vitreo; et sic patet quomodo visus fit per media. Olfactus autem fit mediante aëre et aqua; hec enim elementa reddunt sibi adinvicem fumos et vapores, generatos ex eis propter similitudinem que est inter ea. Terra enim et aqua reddunt aëri vaporem humidum et aër recipit eum propter similitudinem quam habet cum eo in humiditate et reddit ipsum igni propter similitudinem quam habet cum

que est inter ea in calore. Quomodo autem aer reddit sonum
dictum est in libro de Anima. Proprietas autem comprehensionis
istorum sensuum in animalibus non est eadem.
Homo enim comprehendit differentias rerum et intentiones
earum proprias, que sunt in re sensata, quasi
medullam de fructu. In animali autem bruto comprehenduntur
ea que sunt extra, que sunt quasi cortices fructuum.
Et signum eius est quod bruta non moventur a sensibilibus
sicut homo movetur: homo enim movetur apud cantum,
quod non faciunt bruta. Et similiter movetur homo a
tincturis et figuris motu quo non moventur bruta. Et

28 [in] L || quomodo] quando $H K$ 29 proprietas] (L^2) et etas L || comprehensionis] (L^2)
comprehensus L in comprehensione M 30 sensibilibus] L sensuum sensibilibus G sensuum
naturalium K || non est eadem] eadem est K est eadem L 31 [enim] L enim L^2 || comprehendens
 K || differentias] naturas M 32 que] qui K 33 medulla $B G H$ || [de] G in L de L^2 || animali
vero bruto $K M$ animali vero H animali *** brut/ P animalia autem bruta P^2 || comprehenduntur]
(L^2) comprehendunt $L P I J$ 34 <extra> cortices K 35 est eius H huius est M 36 [homo
enim movetur] M || cantum] causatum H tantum L tactum L^2 37-38 [et — bruta] L et similiter
homo movetur a tincturis — movetur bruta $G L^2$ similiter etiam movetur homo a tinctura — movetur
bruta H similiter etiam movetur homo a tincturis — movetur bruta K similiter etiam homo
movetur a tinctura — movetur bruta M

28 calore] materia θ 29 dictum] declaratum θ || proprietas] proprietates δ || [comprehensionis] γ
comprehensionum $\epsilon \eta$ 30 sensuum <quinque> $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ || est eadem] sunt eadem δ
31 homo enim comprehendit] in homine enim comprehendunt $\Omega \omega$ 32 in] de $\Omega \omega$ 33 me-
dullam] fructus ω 33-34 [fructu — quasi] ϵ 33 fructu] cortice $\alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ || animal]i
ceteris animalibus $\alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ || [bruto] $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ || comprehenduntur] comprehendunt
 $\alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ 34 <ad res> quasi $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \zeta \eta \theta$ || cortices fructuum] cortex medulle de
fructu Ω cortex fructus qui est intra ω 35 sensibilibus] istis sensibus $\Omega \omega$ 36 homo movetur
<ab eis> $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || movetur apud] movetur apud audiendum Ω gaudet apud audiendum α
excitatur apud audiendum $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ dolet apud audiendum θ || cantum] cantus $\Omega \omega$ 37 quod]
et $\Omega \omega$ || faciunt] moventur Ω gaudent α excitantur $\beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ || bruta <nisi illud dicitur de eis
ambigue> $\Pi \alpha \beta \gamma \delta \epsilon \eta \theta$ bruta nisi dicitur de eis ambigue ζ 37-38 [et — bruta] $\Gamma \Delta$
38 tincturis et figuris] visu tincturarum et figurarum $\Pi \omega$

igne in caliditate. De sono autem nichil hic dicimus, quoniam dictum
est in libro de Anima. Non est autem idem modus comprehensionis
rerum sensibilibus in animalibus et in homine. Homo enim non solum
comprehendit formas rerum sensibilibus quas comprehendunt animalia,
sed etiam comprehendit differentias et intentiones rerum proprias, que
sunt in ipsis rebus, quasi medullam de fructu. Animalia vero comprehen-
dunt ea que sunt extra, quasi cortices fructuum. Cuius signum est quod
animalia non moventur a sensibilibus, sicut homo. Homo enim movetur
a cantu armoniaco in gaudium; a contrario vero in tristitiam; quod non
faciunt animalia. Movetur etiam a coloribus et figuris motu quo non

similiter de modis saporis et odoris, licet bruta communicent
in hoc, propter corporeitatem istorum. Et similiter
est de virtute tactus: manus enim hominis habet
propriam in hoc, quod non habet aliud. Et homo cognoscit
per olfactum saporem convenientem et inconvenientem,
et curatur per olfactibilia, sicut per gustabilia. Olfactibilia
enim curant ab infirmitatibus capitis, quia caput
est frigidum et humidum et olfactum est in maiori
parte calidum et siccum. Et auditus in homine est via
ad disciplinam: disciplina enim fit per loquelam,
que non redditur nisi per auditum. Sed intelligere
quid verba significant non est auditus sed intellectus.

39 modis] naturis K || odoris et saporis $G K L$ 40 iorum] B eorum M 41 [est] M
41-42 proprium habet $I J$ 42 [aliud] $L a/ H$ aliquid K alio scilicet animal H^2 aliud L^2
aliquod J 43 inconvenientem] non convenientem $G L$ 45 curant] iuvant K || infirmitate K
46 olfactibile est $G L$ olfactum H 47 <est> calidum H 48 [enim] L autem G || [fit] P
non redditur nisi sit G non redditur nisi L non fit nisi $I J$ 49 [sed] G et L || intelligere
<autem> $G L$ 50 quid] que $G L$ quedam K || signant M || non est] enim K

39 de — odoris] de modis gustabilium et odorabilium $\Omega \beta \gamma \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ sapor et odor α 40 hoc
<magis> $\Omega \alpha \gamma \epsilon \zeta$ 41 habet] habent ϵ 42 [in hoc] ϵ 43-44 [et — gustabilia] γ
44 sicut <curatur> $\Omega \alpha \beta \delta \epsilon \zeta \eta \theta$ 45 curant] sunt causa sanationis Ω sunt causa salutis ω
46 [et humidum] $\beta \gamma \delta \epsilon \eta$ || olfactum] cerebrum η 46-47 [in maiori parte] θ in capite ϵ
47 [et] siccum $\Omega \alpha \beta \gamma \epsilon \theta$ || in homine] apud hominem δ 48 [disciplina enim] θ || per
loquelam] et loquela η 49 que] et loquela $\Omega \omega$ || [intelligere] Ω ponere ζ 50 quid] illud
quod $\Omega \alpha \beta \gamma \delta \eta \theta$ quod $\epsilon \zeta$

moventur animalia; similiter etiam de saporibus et odoribus, licet bruta
animalia propter corporeitatem ipsorum magis communicent in hoc, in
quo tamen precellit comprehensio hominis. Homo enim per olfactum
distinguit inter genera saporum et cognoscit quis sapor conveniens et quis
inconveniens, et curatur ab aliquibus infirmitatibus capitis, eo quod
cerebrum frigidum est et humidum. Olfactibile autem pro maiori parte
est calidum et siccum. De comprehensione vero que fit per tactum,
manifestum est quod cercior est in homine propter equalitatem sue
complexionis; unde inter omnia instrumenta tactus manus hominis
optime tangit. In ea quoque comprehensione que fit per auditum mani-
festa est differentia inter hominem et animalia, eo quod auditus in
homine est via ad disciplinam. Disciplina enim fit per loquelam, que
non comprehenditur nisi per auditum, quamvis intelligere quid verba
significant sit proprium intellectus. Amplius autem predicti sensus in

Et quilibet sensus istorum in homine est via ad prima intellecta existentia in illo genere, et precipue auditus et visus. Et ideo dicit Aristoteles quod illa que non carent hiis duobus sensibus sunt maioris intellectus et melioris comprehensionis. Istam igitur est summa eorum que dicta sunt in hoc tractatu breviter. Quod autem dicit in fine istius tractatus in dando causam de fortitudine et debilitate rememorationis loquendum est de eo in secundo tractatu huius libri.

51 quilibet] (P^2) quibus P || sensus — est] istorum sensuum est in homine GL sensus in homine est HKM || via <una> H^2 51-52 prima intellecta existentia] propria intellectiva existentia G propria intellectiva L intelligentia existentia L^2 52 genere illo K 53 <sicut> dicit G || [non] L non L^2 || carent] currunt K 54 maioris] (L^2) minoris L 55 est igitur BPI ergo est G enim est K || summa] via H 55-56 sunt dicta G 56 dicitur $GLIJ$ 57 tractatus istius L huius tractatus et HK huius tractatus M || in dando] vivendo G iudicando K || de] in G 58 rememorationis] (H^2) rememorationis H || [est] B est B^2 58-59 [in secundo tractatu] BP 59 [huius libri] $BLPIJ$

51 istorum <sensuum> $\Omega\omega$ 52 existentia] accidentia in eo $\Omega\omega$ 53 illa que] homines qui $\alpha\beta\gamma\epsilon\zeta\eta\theta$ 53-54 carent hiis duobus sensibus] excitant hos duos sensus ζ 55 eorum] istorum ϵ || [dicta] $\Omega\omega$ 56 breviter] quam brevissime possumus Ω 57 causam] causas α 58 loquendum — eo] locus conveniens loqui de eo est apud sermonem $\Omega\omega$ 59 tractatu huius libri] tractatu de virtute rememorationis $\Gamma\Delta\alpha\beta\gamma\delta\epsilon\eta\theta$ tractatu de virtute rememorationis. Finitur tractatus primus libri de Sensu et Sensato et laudetur Deus dominus mundi Π tractatu de virtute loquere ζ

homine sunt via ad comprehendendum prima intellecta existentia in illo genere, et precipue auditus et visus. Et dicit ideo Aristoteles quod ea que non carent istis duobus sensibus sunt maioris intellectus et melioris comprehensionis. Hec igitur est summa eorum que dicenda erant in hoc tractatu.

AVERROIS CORDVBENSIS COMPENDIVM

LIBRI ARISTOTELIS DE MEMORIA ET REMINISCENTIA